

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Філософський факультет
Кафедра політології

ГЕНДЕРНІ КВОТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБІЛЬШЕННЯ ЖІНОЧОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА У ПОЛІТИЦІ

Кваліфікаційна робота
зі спеціальності 052 - Політологія
освітнього рівня «магістр»

студентки
II курсу ОР «магістр»
денної форми навчання
Катерини КАВУЗИ

Науковий керівник -
доктор політичних наук, професор
Володимир ЦВИХ

Допущено до захисту:

Завідувач кафедри _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження гендерних квот як інструменту збільшення жіночого представництва у політиці	6
РОЗДІЛ 2. Жіноче представництво у політиці: світові тенденції	20
РОЗДІЛ 3. Жіноче представництво у політиці України та вплив застосування гендерних квот на місцевих виборах 2020 року	39
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Якщо основою традиційного гендерного устрою є наявність асиметричних культурних оцінок і очікувань, адресованих людям в залежності від їхньої статевої приналежності, то в суспільствах з сучасним ладом спостерігається поступове подолання гендерної асиметрії. Ініціаторами цього процесу виступають, насамперед, прагнення яких брати участь в ухваленні політичних рішень обумовлено, перш за все, необхідністю справедливого розподілу ресурсів, наявністю широких можливостей соціальної дії і відповідальністю. Участь жінок у суспільно-політичному житті країни не тільки привносить нові цінності в політичну культуру суспільства, а й виступає каталізатором й індикатором змін і трансформацій, що відбуваються в суспільстві. Досягнення гендерної рівності в умовах трансформації суспільств є особливо актуальною проблемою для України, оскільки формування гендерних політик розпочалося у країні відносно нещодавно, а тому вкрай необхідним є огляд нових підходів для залучення жінок у політику. Зважаючи на те, що в процесі впровадження гендерних стратегій Україна стикається з рядом проблем, вивчення й критична оцінка світових тенденцій та досвіду трансформації жіночого представництва має важливе значення для їх успішного просування в Україні.

Одним з найпоширеніших у світі інструментів для просування та залучення жінок у політику є гендерні квоти. У 2020 році Україна також вирішила долучитися до впровадження такого інструменту: вперше в історії України виборче законодавство передбачило обов'язкові гендерні квоти у виборчих списках партій. У результаті невтомних зусиль багатьох стейкхолдерів впродовж років та зростання суспільного запиту на забезпечення кращого балансу між чоловіками та жінками у політичному житті, нове виборче законодавство, що регулювало проведення місцевих виборів у 2020 році, надало безпрецедентні можливості для реалізації права голосу та участі у виборах. Проте серед політиків та політологів існують суперечки щодо доцільності застосування квот, і це питання наразі є

контраверсійним в Україні. Аналіз світового досвіду застосування гендерних квот, а також досвіду місцевих виборів в Україні 25 жовтня, 2020 року дозволить визначити реальний вплив на жіноче представництво у політиці.

Мета дослідження. Виявити світові та українські тенденції застосування гендерних квот та їхній вплив на жіноче політичне представництво.

Реалізація поставленої мети досягається постановкою і розв'язанням таких завдань:

- проаналізувати теоретичні засади дослідження гендерних квот як інструменту збільшення жіночого представництва у політиці та розкрити сутність застосування гендерних квот;
- визначити рівень гендерних пропорцій політичного представництва у країнах світу та проаналізувати їхній досвід застосування гендерних квот у виборчому процесі;
- визначити рівень гендерних пропорцій у політичному житті України;
- з'ясувати механізм застосування гендерних квот на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року в Україні та їхній вплив на жіноче політичне представництво.

Об'єкт дослідження. Гендерні квоти.

Предмет дослідження. Вплив застосування гендерних квот на жіноче політичне представництво.

Методи дослідження. Дипломну роботу виконано на засадах комплексного міждисциплінарного підходу, який дозволив у процесі дослідження звертатись до надбань філософії, соціології, історії із зазначеної проблеми. Для розв'язання поставлених завдань, використовувалися такі методи: порівняльний метод – для узагальнення світових тенденцій жіночого представництва та жіночого політичного представництва в Україні; теоретичний – при вивченні принципу гендерних квот; статистичний метод використано для з'ясування рівня участі жінок України у владних структурах та у місцевих органах влади до і після виборів 2020 року; структурно-

функціональний метод – для систематизації та структурування шляхів застосування гендерних квот та їх впливу на жіноче політичне представництво.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку літератури і джерел, та трьох додатків. Загальний обсяг роботи – 91 сторінка.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади дослідження застосування гендерних квот як інструменту збільшення жіночого представництва у політиці

Гендерний фактор політичного представництва є об'єктивним підходом і важливою умовою у сучасному політичному просторі. Тому, теоретичне розуміння діяльності політичного актора безвідносно до статті значно розширюється, адже він/вона може бути як чоловіком, так і жінкою. На жаль, як і в українському, так й у світовому просторі ситуація є несприятливою. Адже невелика кількість жінок задіяні у процесі ухвалення загальнодержавних рішень.

Політичні ідеології, як правило, виправдовували нерівноправне становище чоловіків і жінок починаючи з XVIII і аж до XX століття. Головним інструментом для цього був біологічний підхід, який вказував на природно-обумовлені гендерні розбіжності, і як наслідок, нерівність. Протягом багатьох років вагомими були дві тенденції, перша з яких наголошує на прискоренні темпів розвитку в економічній та управлінських сферах, що зумовлює централізованість координації. Згідно з цією тенденцією, у міру того як розвивалися та ставали комплексними суспільства, влада зосереджувалася у руках невеликої кількості чоловіків, коли жінки залишалися осторонь. Інша історична тенденція намагалася виправдати позбавлення жінок політичної участі та, зокрема, їхнього авторитету у соціумі, у зв'язку з їхніми гендерними особливостями, та використовуючи систему ярликів “маскулінне” та “фемінне”. Відповідно до цієї системи, жінки вважалися пасивними, емоційними та турботливими, в той час коли чоловіків вважали за своєю природою активними, інтелектуальними та честолюбними [13, 239].

Також варто зазначити, що роль жінки у політиці та суспільстві загалом є досить суперечливим питанням, до якого зверталися мислителі протягом усієї історії людства. Навіть древні греки у своїх філософських трактатах роздумували на роллю жінки у суспільно-політичних процесах. Надалі ця тема була продовжена в епоху Просвітництва у доробках французьких та німецьких дослідників, які одними з перших розглядали можливості жіночої освіти задля

їхнього інтелектуального розвитку. Розвиток релігії, зокрема християнства, мало теж неабиякий вплив на статус жіночої статі. Адже саме християнство проповідує рівність усіх без виключення людей перед Богом [31, 32].

Із середини 1960-х років широкого поширення набула теорія статусних очікувань для аналізу жіночого політичного представництва та лідерства. Ця теорія уможлилювала визначення асиметрій, які безпосередньо впливали на зменшення шансів жінок у їхньому доступі до отримання лідерських позицій. Експертка з гендерних питань Стенфордського університету Сесилія Ріджвей, розвинувши цю теорію, у своєму дослідженні дійшла до висновку, що через несприятливе становище жінок у суспільстві зумовлює їхню недооцінену роль у суспільстві у порівнянні з чоловіками. Ріджвей звертає увагу на те, що жінки перебувають у несприятливому становищі, тому що мають більш низькостатусну цінність у суспільстві порівняно з чоловіками. Дослідниця зазначає, що “Статусні характеристики зазвичай ґрунтуються на культурних стереотипах. З урахуванням останніх виникає інше важливе поняття – гендерні статусні вірування (gender status beliefs), відповідальні переважно за «створення сітки обмежених очікувань та міжособистісних реакцій, що є головною причиною “скляної стелі” у доступі жінок до лідерських позицій. Це поняття описує досить поширені культурні вірування про гендер: “очікування, що чоловіки більш компетентні у більшості речей, а також конкретні припущення, що чоловіки є кращими у виконанні деяких конкретних завдань (наприклад, пов’язаних з механікою), тоді як жінки кращі в інших справах (наприклад, пов’язаних із вихованням)” [63, 218-235].

В. Татенко звертає увагу, що “жіноча політична участь вибудовується не по одному, а принаймні одночасно по двох векторах: загальнолюдському і власне жіночому. Щоб стати лідером жінка повинна довести чоловікам і жінкам, що вона краща за них у виконанні соціальних ролей і функцій загального значення і довести, що вона ближча за інших жінок до ідеалу “жіночого”. Ідентичний механізм лежить в основі формування і розвитку “чоловічого” лідерства” [35, 54].

Крім цього, численні дослідники сходяться на думці, що застосування гендерних стратегій у розвитку соціально-політично досліджень сприяє відповідному застосуванню гендерних підходів у статистиці, політико-соціологічних та інших програмах. Також треба зауважити, що політологічний аналіз проблеми жіночого політичного представництва розгортається у декількох аспектах:

- теоретико-методологічному. Цей аспект дозволяє узагальнити досвід суспільства щодо факторів, тенденцій та наслідків розвитку жіночої політичної участі зокрема, обґрунтувати важливість гендерної теоретичної стратегії в процесі соціологічного аналізу проблем соціального управління, довести необхідність подолання всіх форм гендерного дисбалансу та забезпечення реалізації принципів гендерної справедливості, рівності у всіх сферах життя суспільства;
- емпіричному. Він передбачає операціоналізацію конкретних показників, індикаторів рівня розвитку жіночого політичного представництва у суспільстві; дослідження системи конкретних факторів розвитку певного політичного інституту на міжнародному, національному, регіональному і локальному рівнях тощо;
- прикладному, або соціально-технологічному, який передбачає визначення і впровадження системи інформаційно-комунікативних, політико-правових та організаційних технологій, спрямованих на посилення представництва жінок у вищих ешелонах політичної влади, підтримку розвитку молодого інституту жіночого лідерства у світі та в Україні, зокрема [14] .

Запровадження та подальше утвердження гендерного балансу як теоретичне та практичне завдання в тому числі може реалізуватись у прийнятті та реалізації гендерного аспекту політичного представництва. Задля ефективності, така практика повинна застосовуватись і на національному, так і на місцевому рівнях.

Крім цього, прояв жіночого лідерства може сприяти забезпеченню рівних прав та можливостей у всіх сферах суспільного життя як для жінок, так і для чоловіків. Критерієм політичної культури та свідомості є саме сприйняття гендеру в історичному, соціальному, економічному, культурному, релігійному, політичному аспектах. Вирішенню цілої низки суспільних проблем сприяє саме розуміння цих проблем, яке в тому числі, сприяє покращенню ситуації у суспільстві та долає проблеми дискримінації громадян.

Дослідниця Барбара Грутек у своїй роботі приділила значну увагу ролі гендерного чинника, сформулювавши теорію гендерного потоку. Згідно з цією теорією, лідерство сприймається суспільством безпосередньо через ознаку статі, і більшість дотримується стереотипних поглядів, віддаючи перевагу чоловікам, адже ті на їхню думку є більш компетентними [41].

В той же час, соціолог Розабет Кентер у своїй концепції токенизму роль та місце жінок у соціумі пов'язує з існуванням у свідомості суспільства чи окремих індивідів "токенів" (символів) відносно жінки. Дослідниця виділяє чотири таких "токени", які впливають на жіноче представництво та лідерство:

- «мати», коли від жінки чекають, насамперед, емоційної підтримки;
- «звабниця», коли жінку оцінюють лише як сексуальний об'єкт;
- «іграшка» – мила, що приносить удачу, але не ділова;
- «залізна леді» – жорстка та достатньо ізольована від групи [47].

Вищеперераховані символи перешкоджають жіночому політичному представництву та потребують значних зусиль у боротьбі з існуючими у суспільстві стереотипами для зрівняння шансів з чоловіками і для реалізації спроможності бути конкурентоспроможними з позицій лідерства.

До цієї ж когорти досліджень належить статусна теорія Дж. Бергера, відповідно до якої стиль поведінки індивіда у професійних відносинах та суспільних групах базується на статусі у суспільстві в цілому. І саме через суспільні стереотипи жінці доводиться долати більше перешкод у кар'єрному зростанні, навіть коли у неї більше навичок та знань. Такі самі погляди висловлюють дослідники М. Локхід, Л. Карлі, Е. Маккобі та інші [40], [60].

Слід зазначити, що застосування інноваційних практик та потенціалу, а також подолання суспільних стереотипів сприяють розширенню можливостей для управлінської активності. А ефективним та цілеспрямованим цей процес процес зумовлює врахування гендерного чинника. Згідно з переписом населення, більшість населення України складають жінки 53,7% [9], тому для нашої країни це питання є доволі актуальним і важливим. Багато досліджень вказують на те, що жіноче політичне представництво призводить до побудови консенсусу та налагодженню діалогу між політичними акторами та суспільством, зокрема його окремими групами. Крім цього, представництво жінок у політичних процесах сприяє гуманізації відносин та забезпечує мирні способи вирішення конфліктів. Ці фактори у свою чергу сприяють швидкому досягненню миру, стабілізації політичного, економічного та соціального середовищ.

Науковці Стокгольмського університету спільно з Міжнародним інститутом демократії та сприяння виборам дійшли висновку, що з огляду на повільну швидкість зростання кількості жінок у політиці, необхідно застосовувати ефективні методи досягнення гендерного балансу в політичних інститутах. Вони визначили гендерні квоти як систему, що полягає у наборі жінок на політичні посади та забезпеченні того, щоб жінки були більше представленими у політичному житті. Крім цього, дослідники виділяють три типи гендерних квот, що використовуються в політиці:

- Зарезервовані мандати (конституційні та / або законодавчі);
- Квоти кандидатів (конституційні та / або законодавчі);
- Квоти політичних партій (добровільні) [54].

Це основні типи квот, що використовуються сьогодні. Хоча зарезервовані мандати регулюють кількість жінок, яких обирають, інші дві форми встановлюють мінімум для частки жінок у партійних списках або як законодавча вимога, або як міра, вписана в статuti окремих політичних партій. Однак існує багато інших типів, про що буде сказано нижче. Важливо також, чи регулюється порядок ранжування кандидатів у списках, щоб жінки-

кандидати не просто розміщувались внизу списків. Санкції за недотримання також важливі для ефективного застосування квот. Також варто зазначити, що у деяких країнах квоти застосовуються до меншин на основі регіональних, етнічних, мовних чи релігійних ознак.

Квоти для жінок передбачають, що жінки повинні складати певну кількість або відсоток членів органу, у виборчому списку, парламентській асамблеї, комітеті чи уряді. Система квотування покладає тягар набору не на окрему жінку, а на тих, хто контролює процес набору. Основна ідея цієї системи полягає у наборі жінок на політичні посади та забезпеченні того, щоб жінки були не лише "символом" у політичному житті. Попередні уявлення про те, щоб зарезервувати місця лише для однієї або для дуже малої кількості жінок, що представляють розмиту і всеосяжну категорію "жінок", більше не вважаються достатніми. Сьогодні системи квотування спрямовані на те, щоб жінки становили значну кількість у 20, 30 або 40 відсотків, або навіть на забезпечення справжнього гендерного балансу 50-50. У деяких країнах квоти застосовуються як тимчасовий захід, тобто до тих пір, поки не будуть усунені бар'єри для вступу жінок у політику, але більшість країн не обмежили своє використання квот у часі.

Більшість квот спрямовані на збільшення представництва жінок, оскільки проблемою, яку слід вирішити, є недостатнє представництво жінок - це особливо актуально, оскільки жінки зазвичай становлять 50% населення в будь-якій країні. Положення про виборчу гендерну квоту може, наприклад, вимагати, щоб принаймні 40% кандидатів у виборчих списках були жінками. Мінімальна вимога до жінок передбачає максимальний набір для представництва чоловіків. Оскільки жінки скрізь є недостатньо представленою групою в політичних інститутах, більшість нормативних актів спрямовані на забезпечення мінімальної кількості місць для жінок.

Однак деякі системи квот побудовані як гендерно нейтральні, що означає, що вони мають на меті виправити недостатню представницькість жінок і чоловіків або, у будь-якому випадку, встановити максимум для обох

статей. У цьому випадку вимога може полягати в тому, щоб жодна стаття не займала більше 60% і не менше 40% місць.

Поняття "подвійної квоти" іноді застосовується щодо системи квот, яка вимагає не лише певного відсотку жінок у виборчому списку, але також запобігає тому, що жінки-кандидати просто потрапляють у нижню частину списку з невеликими шансами бути обраними. Мандати на розміщення або правила про порядок звання кандидатів, особливо вгорі списку - це інші терміни для тих самих явищ.

Впровадження квотних систем для жінок - це якісний стрибок у політиці точних цілей та засобів. Завдяки відносній ефективності, надія на різке збільшення представництва жінок за допомогою цієї системи є сильною. У той же час квоти викликають серйозні питання, а в деяких випадках і сильний опір. Важливо зазначити, що існує багато різних типів систем квотування, і що система квот, яка не відповідає виборчій системі в країні, може бути просто символічною.

Українська дослідниця Тамара Марценюк стверджує, що "гендерні квоти - це стратегія державної гендерної політики у формі позитивних дій, що має на меті збільшення кількості жінок на владних позиціях для достатнього представництва у владі. Гендерне квотування має на меті подолання історичної несправедливості ізоляції жінок від участі у політичному житті; залучення жінок до прийняття політичних рішень та гарантування участі жінок у представницьких органах влади" [22].

Саме застосування гендерних квот може виправити попередній гендерний дисбаланс у різних сферах та на різних рівнях, у тому числі в політичних установах, на посадах, що приймають рішення в суспільному, політичному та економічному житті (корпоративні ради), а також для забезпечення включення жінок та їх участь у міжнародних органах, або ж як інструмент сприяння рівному доступу до можливостей навчання або роботи. Застосування гендерних квот стало однією з найважливіших політичних

реформ за останні два десятиліття, і у даний час запроваджені у понад 130 країнах світу [51].

Недавній та глобальний характер цих розробок викликав як науковий, так і загальний інтерес до того, як ці квоти застосовуються, а також до їх походження та наслідків, що вони спричиняють [6], [18]. Результатом стало закріплення широкого обсягу знань про походження та технічні аспекти впровадження квот, виділення учасників, які мобілізуються для реформування квот у різних країнах [39], [42], [18] та фактори, що формують ефективність квот на збільшення кількості обраних жінок [56], [18], [62], [64], [66]. Це призвело до широкого визнання міжнародними акторами ролі чітко розроблених гендерних квот у стимулюванні різких стрибків, що спостерігались протягом останніх років щодо частки жінок, обраних до національних парламентів по всьому світу, навіть якщо не всі країни застосовують формальну політику квотування [18].

Починаючи з 1990-х років, багато країн визнавали та затверджували гендерні квоти як найефективніший механізм збільшення політичного представництва жінок. У 1995 р. у звіті, опублікованому Програмою розвитку ООН, було зроблено висновок, що 30 відсотків є "критичною меншиною", необхідною для того, щоб "жінки як група мали значний вплив у законодавчих установах". Цього слід було досягти за допомогою цілого ряду механізмів, включаючи квоти на участь жінок у політиці [47].

Квотування є формою позитивної дії або заходу рівних можливостей, призначеного для вирішення повільних темпів змін участі жінок та груп меншин у тих сферах суспільства, де вони історично недостатньо представлені, включаючи зайнятість, освіту та політичні інститути. Квоти, як правило, передбачають встановлення певної кількості або відсотка місць, які будуть зайняті недостатньо представленими групами. За останні два десятиліття квоти дедалі частіше використовуються в країнах світу як інструмент просування політичної участі жінок.

Система квотування покладає тягар набору не на окрему жінку, а на тих,

хто контролює процес набору. Основна ідея цієї системи полягає у наборі жінок на політичні посади та забезпеченні того, щоб жінки були не лише символом у політичному житті [7].

Виборчі квоти привернули увагу значної кількості міжнародних досліджень і є предметом постійних дискусій щодо їх обґрунтованості та ефективності. Противники квот розглядають їх як непотрібні, дискримінаційні та спотворення демократичного процесу. Деякі критики вважають квоти служінням підриву легітимності жінок, які користуються квотами, або встановленням стелі для участі жінок у політичній діяльності [8]. Прихильники зазначають, що таке втручання необхідне, оскільки інституційні та культурні гендерні упередження продовжують існувати, створюючи цілком реальні бар'єри для жінок у виборчому процесі. Деякі прихильники пропагували ідею "паритету" або гендерного балансу, щоб наголосити на розподілі влади між чоловіками та жінками, або застосовуючи іншу термінологію для подолання негативних відтінків, передбачених терміном "квота". Короткий зміст найпоширеніших аргументів за та проти виборчих гендерних квот представлено у Додатку № 1.

Парламенти за своєю природою призначені представляти своє суспільство. "Сучасні парламенти - це ті, в яких громадяни визнають себе і знаходять відповіді на свої запитання та прагнення" [55]. Однак представництво жінок у парламентах зростає дуже повільно, і майже у всіх парламентах світу залишається набагато нижчим, ніж представництво жінок у їхньому суспільстві. Як зазначає академік Піппа Норріс, "більшість парламентів у всьому світі не відображають частку жінок у електораті... незважаючи на тенденції у побуті, сім'ї, школі та роботі" та зростаюче визнання необхідності включення та розширення прав і можливостей жінок на виборній посаді [28]. Широко вважається, що виборчі квоти є необхідним та ефективним інструментом для "швидкого" представництва жінок у парламентах.

Концепція гендерної рівності визнана на міжнародному рівні як

фундаментальний елемент прозорого та підзвітного управління, сталого розвитку та соціальної згуртованості. Цей принцип був закладений у низці міжнародних конвенцій та декларацій, починаючи з Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р. У 1995 р. ООН включила конкретну ціль, що стосується "Жінок при владі та прийнятті рішень". На спеціальній сесії Генеральної Асамблеї у 2000 році, відомій як "Пекін + 5", уряди підтвердили свою відданість цілям четвертої Всесвітньої конференції з питань жінок у Пекіні 1995 року. Також у 2000 р. Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію щодо жінок, миру та безпеки, і під час дебатів Генеральний секретар ООН Кофі Аннан заявив, що "мир нерозривно пов'язаний з рівністю жінок та чоловіків ... підтримка та сприяння миру та безпеці вимагає рівної участі у прийнятті рішень". Ціль третя Цілей розвитку тисячоліття ООН: Сприяння гендерній рівності та розширення прав і можливостей жінок, прийнятих у 2010 році, зазначила, що "жінки повільно піднімаються до політичної влади, але головним чином, коли їх стимулюють квоти та інші спеціальні заходи". За словами Генерального секретаря МПС, "хоча квоти в деяких частинах світу залишаються спірними, вони залишаються ключовими для прогресу в фундаментальній складовій демократії - гендерному паритеті в політичному представництві. Не можна претендувати на демократію, не дотримуючись цього" [53].

Соціально інклюзивне суспільство розглядається як фундаментальний принцип демократичного управління, що дозволяє жінкам "мати голос" у прийнятті рішень, що впливають на їхнє життя. Це пов'язано із дедалі популярнішим аргументом про те, що жінки мають право на рівне представництво та що "політична участь є правом людини". "Сприяння підвищенню політичного лідерства жінок та гендерної рівності - це проблема розвитку, проблема прав людини, а також моральний обов'язок. Більш інклюзивні парламенти також мають спроможність посилити громадянську участь та демократичну участь серед своїх громадян.... Політична система, в

якій половина населення не бере повноцінної участі, обмежує можливість для чоловіків та жінок впливати на політичні та економічні рішення та отримувати вигоду від них” [28].

Імпліцитно з цієї точки зору впливає те, що законодавчі органи мають бути всеохоплюючими, відображати різноманітність суспільства, якому вони служать, та використовувати ресурси та навички всієї громади. Міжнародні дослідження показують, що жінки-законодавці, як правило, висловлюють різні точки зору на політичні питання, і, отже, недостатнє представництво жінок у парламентах може мати "важливі наслідки для порядку денного державної політики. ... а також для легітимності демократичних органів”. Одна з переваг гендерної рівності у процесі прийняття рішень була наочно продемонстрована в недавньому аналізі, проведеному компанією Thomson Reuters, який показав, що компанії, в яких працюють жінки-члени правління, випередили компанії, які не мають жінок на управлінських посадах [40].

Нова хвиля дослідження гендерних квот просуває наукові дослідження вперед, зазначаючи, що квоти - це не просто збільшення числа обраних жінок. Натхненне конкуруючими твердженнями, висунутими під час дебатів щодо прийняття квот, це «друге покоління» дослідження квот значною мірою зосереджується на наслідках квот для широкого кола представницьких процесів. Що стосується описового представництва, вчені досліджують, які жінки обираються в результаті політики квотування, виявляючи, що “жінки, щодо яких застосовуються квоти” часто є більш кваліфікованими, ніж їхні колеги, щодо яких квоти, не застосовуються. Це стосується як чоловіків, так і жінок, що одночасно збільшує різноманітність у законодавчому середовищі, навіть якщо гендерні норми вербування продовжують обмежувати політичну кар'єру жінок.

Що стосується предметного представництва, багато досліджень ставлять питання, чи збільшення числа жінок, обраних в результаті гендерних квот, призводить до більшої ролі жінок у процесі формування політики. Дані різних країн дають неоднозначні висновки. Деякі дослідження виявляють чіткий

вплив на політичні дискурси та результати, в той час як інші відзначають, що квоти, здається, не усувають усіх бар'єрів для артикуляції проблеми участі жінок у політиці. У основній статті Францесцерт та Піскопо стверджують, що ці чіткі закономірності можуть бути частково зумовлені суперечливим тиском на жінок, обраних за квотами, вимагаючи від них переміщення між “ефектом мандату” та почуттям зобов'язання діяти від імені жінок, і “ефект етикетки”, відчуття стигми, пов'язане з їхнім способом виборів, що змушує їх з побоюванням ставитись до захисту прав жінок [67].

Заключна група досліджень розглядає вплив квот на символічну репрезентацію, ставлячи різноманітні творчі питання щодо потенційного трансформаційного характеру гендерних квот - на жінок, політику чи суспільство в цілому. Пов'язані дослідження показують, чи квотування жінок у політиці надихає на введення квот в інших сферах, наприклад, у корпоративних правліннях. Інші роботи досліджують, що означали квоти з точки зору політичної участі жінок та розширення прав і можливостей жінок в широкому масштабі, будь то в політичних партіях, всередині суспільства, або у побутовій сфері.

Дослідження сучасних науковців спрямовані на подальше розширення цих тем, беручи до уваги квотну літературу в різних нових напрямках та представляючи нові підходи до вивчення політичного представництва. Ці дослідження розглядають додаткові шляхи до прийняття квот, а також - внаслідок запровадження квот - зміни (чи ні) існуючої динаміки відбору кандидатів та статусу та ролі жінок у законодавчих установах. Розширюючи сферу дослідження квот, дослідники також розглядають тенденції в різних політичних партіях та рівнях управління, а також ефективність квот у демократичних та недемократичних умовах. Не менш важливий наслідок досліджень порушує питання щодо того, чи можуть існувати неквотні механізми, які можна застосовувати разом із гендерними квотами або замість

них, щоб збільшити політичне представництво жінок.

Висновки до розділу.

Гендерний фактор політичного представництва є об'єктивним підходом і важливою умовою у сучасному політичному просторі. Розширенню можливостей для управлінської діяльності сприяють застосування інноваційних практик та потенціалу, и найголовніше - подолання суспільних стереотипів. Враховуючи факт, що більшість населення України - жінки, врахування гендерного чинника жіночого представництва є доволі актуальним, так як багато досліджень вказують на те, що жіноче політичне представництво призводить до побудови консенсусу та налагодженню діалогу між політичними акторами та суспільством, зокрема його окремими групами, що у свою чергу сприяє швидкому досягненню миру, стабілізації політичного, економічного та соціального середовищ.

З огляду на те, що зростання кількості жінок у політиці відбувається доволі повільно, необхідно застосовувати ефективні методи досягнення гендерного балансу у політичних інститутах. Такими методами стало застосування гендерних квот, як системи, що полягає у наборі жінок на політичні посади та забезпеченні того, щоб жінки були більше представленими у політичному житті. Крім цього, гендерні квоти можуть бути ключовим елементом державної гендерної політики, яка спрямована на подолання гендерного дисбалансу шляхом застосування позитивних дій для збільшення кількості жінок на владних позиціях для достатнього представництва у владі.

Таким чином, застосування гендерних квот виправляє попередній гендерний дисбаланс у різних сферах та на різних рівнях, у тому числі в політичних установах, на посадах, що приймають рішення в суспільному, політичному та економічному житті, а також для забезпечення представництва жінок та їх участі у міжнародних органах, або ж як інструмент сприяння рівному доступу до можливостей навчання або роботи.

Починаючи з 1990-х років, багато країн визнавали та затверджували

гендерні квоти як найефективніший механізм збільшення політичного представництва жінок. І наразі, виборчі квоти привернули увагу значної кількості міжнародних досліджень і є предметом постійних дискусій щодо їх обґрунтованості та ефективності. Недавній та глобальний характер цих розробок викликав як науковий, так і загальний інтерес до того, як ці квоти застосовуються, а також до їх походження та наслідків, що вони спричиняють. Дослідження сучасних науковців спрямовані на подальше розширення цих тем, беручи до уваги літературу в різних нових напрямках та представляючи нові підходи до вивчення політичного представництва. Ці дослідження розглядають додаткові шляхи до прийняття квот, а також - внаслідок запровадження квот - зміни (чи ні) існуючої динаміки відбору кандидатів та статусу та ролі жінок у законодавчих установах.

Впровадження квотних систем для жінок - це якісний стрибок у політиці точних цілей та засобів. Завдяки відносній ефективності, надія на різке збільшення представництва жінок за допомогою цієї системи залишається досить сильною. У той же час квоти викликають серйозні питання, а в деяких випадках і сильний опір. Важливо зазначити, що існує багато різних типів систем квотування, і що система квот, яка не відповідає виборчій системі в країні, може бути просто символічною.

РОЗДІЛ 2. Жіноче представництво у політиці: світові тенденції

Посилення політичної участі жінок на національному та місцевому рівнях стала важливим елементом глобального порядку денного. Тим не менш, виникає багато дискусій, чому важливо, щоб жінки ставали політичними лідерками, обраними політичними діячками чи активістками громадянського суспільства. Експерти міжнародних правозахисних організацій давно зійшлись на думці, що участь жінок у політичній діяльності призводить до відчутних переваг для демократії. Рівноправна присутність жінок, їх керівництво та їхня перспектива в інститутах політики є надзвичайно важливою для забезпечення кращого реагування на потреби громадян. Досягнення гендерної рівноваги у сфері ухвалення рішень вимагає зусиль держави, політичних партій і громадянського суспільства. Держава визначає гендерну політику за допомогою законів або інших обов'язкових директив. Повна та активна участь жінок у політичних процесах є не просто самоціллю, а основою для побудови та підтримки демократії.

Існує все більше доказів, що лідерство жінок у процесах прийняття політичних рішень позитивно впливає на імплементацію та результат цих рішень. Зокрема участь жінок у політиці сприяє досягненню гендерної рівності та впливає як на коло питань, що розглядаються, так і на типи запропонованих рішень. Дослідження показують, що пріоритети політики прямо залежать від того, чи є законодавець чоловіком чи жінкою. Існують також вагомі докази того, що із збільшенням числа жінок, обраних на керівні посади, спостерігається зростання кількості політичних рішень, що підкреслює якість життя та відображає пріоритети сімей, жінок та етнічних та расових меншин.

Наприклад, у 2004 році дослідження панчаяти (місцевих рад) в Індії, проведене американською дослідницею Естер Дулфо продемонструвало, що кількість проектів з питною водою в районах з радами, очолюваними жінками, була на 62 відсотки вищою, ніж у радах, які очолювали чоловіки [46]. У Норвегії був виявлений причинно-наслідковий зв'язок між присутністю жінок у муніципальних радах та розвитком програм захисту дітей. А дослідження

ООН парламентів країн, що входять до Міжпарламентського союзу, показало, що жінки демонструють політичне лідерство, працюючи за партійними програми через жіночі міжпарламентські групи - навіть у найбільш політично несприятливих умовах - і відстоюючи питання гендерної рівності, такі як ліквідація гендерного насильства, відпустка батьків та догляд за дітьми, пенсії, гендерна рівність та виборче законодавство.

Однак у більшості країн світу жінки займають лише меншість керівних позицій, як у державних, так і в приватних установах. У вересні 2015 року ООН прийняла резолюцію “Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року”, яка включає 17 цілей сталого розвитку. П'ята ціль конкретно стосується гендерної рівності: “Розвиток участі жінок у політичній діяльності має вирішальне значення для її досягнення, тому п'ята ціль має на меті забезпечити повноцінну та ефективну участь жінок та рівні можливості для керівництва на всіх рівнях прийняття рішень у політичному, економічному та громадському житті” [32]. ООН використовує два показники як еталони прогресу: (1) частка місць, що займають жінки в національних парламентах та місцевих органах влади; та (2) частка жінок на керівних посадах.

У 2019 році Європейський парламент проаналізував політичне представництво жінок на національному та локальному рівні відповідно до цілі ООН. Відтак, статистика показує, що за світовою тенденцією жінки все ще недостатньо представлені на керівних посадах. Жінки-глави держав чи урядів все ще становлять меншість, хоча за останні 20 років їх кількість зросла з 12 до 21%. Станом на 2019 рік лише приблизно кожна четверта депутатка нижчих палат парламенту є жінкою. У всьому світі кількість жінок у парламентах на кінець 2018 року зросла до 24,1%, що на 13 процентних пунктів більше порівняно з двома десятиліттями тому. У 2018 році кількість жінок, що головували в палатах національних парламентів, становила 55 (з 279 посад у всьому світі). Подібним чином, лише 18% призначених міністрів - жінки, і їм, як правило, присвоюються сфери, пов'язані з навколишнім середовищем, природними ресурсами та енергетикою, а потім соціальні

сектори. Це означає, що жінки все ще значною мірою виключені з виконавчої гілки влади. Вони також недостатньо представлені серед державних службовців вищого рівня і рідко представляють свої уряди на міжнародному рівні. Очевидно, що низка факторів сприяє цьому недостатньому представництву: жінки рідко є керівниками провідних політичних партій, які відіграють важливу роль у формуванні майбутніх політичних лідерів. Гендерні норми та очікування також різко зменшують пул жінок, які висувуються для відбору кандидатами на виборах.

Прийняття конкретних політичних заходів для забезпечення кращої гендерної рівноваги сприяло розширенню можливостей жінок. Представництво жінок у парламентах значно покращилось у країнах, де існують спеціальні заходи, такі як квотування. Наприклад, Франція - яка зафіксувала найбільший приріст в ЄС частки жінок-парламентаріїв - прийняла законодавство, яке підтримує гендерний паритет у виборних посадах [48].

У 2017 році році рекордна кількість жінок брала участь у виборах у країнах світу, але великого прориву не було. У Європі жінки складають понад 30% національних законодавчих органів у 17 європейських штатах включаючи Монако. Франція обрала рекордну кількість жінок до свого парламенту в червні 2017 року, повернувши 223 жінки з 577 мандатів у Національних зборах. У червні 2018 року в Іспанії прем'єр-міністр Педро Санчес обрав 11 жінок для у свою команду уряду, яка загалом складається з 17. Він сказав, що його нова команда «поділяла одне і те ж бачення прогресивного проєвропейського суспільства, яке продовжує модернізуватись» [48].

Майже в усіх країнах світу зафіксовано збільшення кількості жінок-депутатів з 1997 року, коли Міжпарламентський союз почав стежити за результатами. Два десятиліття тому лише Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія та Нідерланди мали понад 30% жінок-депутаток, а Швеція очолила цей список на рівні 40,4%. Двадцять один рік потому вершина списку стала більш різноманітною зі скандинавськими країнами, обігнаними Руандою, та кількома країнами Центральної та Південної Америки. Болівія, Гренада,

Мексика, Нікарагуа, Коста-Ріка, а також карибський острів Куба також увійшли до топ-10 - у них понад 40% жінок-депутатів [48].

Однак, Міжпарламентський союз зявив, що динаміка у просуванні жіночого політичного представництва не є такою позитивно, як би хотілося. Відповідно до прогнозів організації, якщо нинішні темпи продовжуватимуться, для досягнення гендерного паритету в парламентах знадобиться принаймні 250 років. Серед країн з найгіршими показниками представництва жінок: Ємен, Оман, Гаїті, Кувейт, Ліван та Таїланд - там 5% або менше жінок-депутатів. Також є низка дуже маленьких острівних країн, де не зафіксовано жодної жінки-депутатки, включаючи Вануату, Мікронезію та Папуа-Нову Гвінею, а також такі країни, як Сальвадор та Сьєрра-Леоне, де фактична кількість жінок-депутаток невідома. Їнглук Шінаватра увійшла в історію, коли вона стала першою жінкою-прем'єр-міністром Таїланду в 2011 році на хвилі популярної підтримки [26].

Розширення можливостей жінок у політиці вимагає багатовимірного підходу. Наприклад, запобігання насильству та домага щодо жінок на виборах має бути пріоритетом. Також потрібно докласти більше зусиль, щоб залучити більше, особливо молодих, жінок до політичних партій, навчити жінок-лідерів та підвищити кваліфікацію жінок для активної участі у виборах як кандидати та виборці. Це має вирішальне значення в сучасному політичному контексті, що характеризується незадоволенням громадян політикою.

Як головні гравці виборчого процесу, політичні партії відіграють ключову роль у просуванні жінок у політичні процеси. Політичні партії висувають кандидатів до своїх партійних списків, забезпечують фінансування виборчих кампаній, об'єднують виборців та створюють національні платформи. Жіночі "крила" - це внутрішні партійні секції, спрямовані на посилення представництва жінок у партії та в політичному процесі загалом. Створення жіночих "крил" політичних партій не є новим явищем, його пропагують партії та жінки-активістки ще з минулого століття. Наприклад,

Соціал-демократична партія Швеції створила свою жіноче «крило» в 1920 році, яке зараз налічує понад 300 місцевих жіночих організацій по всій країні.

Часто жіночі “крила” сприяють просуванню інтересів жінок на політичних платформах партії та посилюють попит на збільшення представництва жінок у партійних виборчих списках та процесах прийняття рішень. Хороший приклад - Жіноча ліга Африканського Національного Конгресу (АНК) у Південній Африці. Пропагандистські зусилля, організовані Жіночою лігою АНК проти всіх форм дискримінації та гендерного дисбалансу, призвели до того, що АНК вирішила, що третина її представників у парламенті повинні бути жінками, що мало далекосяжний ефект у перетворенні новообраного демократичного парламенту Південної Африки.

Політичні партії можуть також приймати внутрішні політики та спеціальні заходи, які надають жінкам-кандидаткам фінансову допомогу під час виборчих кампаній та під час перебування на державних посадах. Наприклад, Нова Демократична партія (НДП) у Канаді має програму фінансової допомоги, яка дозволяє жінкам та кандидатам у меншини відшкодувати до 500 доларів США за витрати на догляд за дітьми, понесені під час висування кандидатури, 500 доларів США за дорожні витрати в географічно великих областях і додаткові 500 доларів США на витрати, понесені для пошуку кандидатури на рейдах, де чинна членкиня виходить на пенсію [45, с.137]. Такі програми допомоги можуть допомогти жінкам-кандидаткам не тільки покрити деякі витрати на передвиборчу кампанію, але й полегшити їхні занепокоєння щодо добробуту членів своєї сім'ї та колег.

Крім того, партії можуть забезпечити рівне призначення жінок у ключові партійні комітетів та робочі групи та робочих. Також лідери партій, які прагнуть до рівності, також мають низку інших способів зробити партію більш інклюзивною. Наприклад, Австралійська Лейбористська партія (АЛП) у своїх партійних правилах вимагає, щоб три або більше партійних посад займали не менше 40% жінок і не менше 40% чоловіків. АЛП також вимагає, щоб мінімум

40% делегації Союзу на партійних конференціях і форумах були жінками, а мінімум 40% - чоловіками.

Інколи покладалися на політичну волю недостатньо. Дослідження показують, що надання фінансових та інших стимулів політичним партіям для кращого представництва жінок є важливим мотиватором для політичних партій висувати більше жінок-кандидаток у партійних списках та в їх партійних структурах. Такі стимули можуть бути у формі додаткових державних коштів, що надаються політичним партіям, забезпечуючи гендерну збалансованість у своїх партійних списках. Наприклад, в Ефіопії міжнародні організації спільно надавали фонд з розподілом товарів і послуг для партій та окремих кандидатів на виборах 2005 року. Партії, які висували кандидатів-жінок, отримали додаткове фінансування [70, с. 31].

У деяких випадках фінансові санкції, накладені на політичні партії за недостатнє представництво жінок, є настільки ж ефективними, як і фінансові стимули. Наприклад, поправка, прийнята в 1999 році до статті 3 Конституції Франції, говорить, що 50% кандидатів у виборчих списках повинні бути жінками, або політичні партії зазнають фінансових санкцій. Реформа покликана забезпечити паритет між чоловіками та жінками у доступі до політичних повноважень на всіх виборах у списках Франції, включаючи вибори до Європарламенту, провінційних та муніципальних зборів, а також виборів до Національних зборів. Реформа також застосовуватиметься до виборів до територіальних зборів Французької Полінезії та до Уоллісу та Футуни, а також до виборів до провінційних зборів та конгресу Нової Каледонії. Даний закон не застосовується до комун з менш ніж 3.500 населенням [70, с. 181].

Використання комбінації стимулів та каральних заходів для стимулювання політичних партій сприяє просуванню жінок на державні посади стало популярним інструментом урядів у всьому світі. Частина стимулів передбачена конституціями країн, тоді як інші передбачені законами про вибори та положеннями партій.

Багато країн, де спостерігалось найбільше збільшення представницьких жінок у парламенті, запровадили гендерні квоти. Аргентина була першою країною, яка встановила мінімальний показник для жінок, запровадивши відповідний закон у 1991 році. Дослідження Міжпарламентського союзу свідчать, що жінки отримали понад 30% місць у 20 країнах, де застосовувались квоти в 2017 році, тоді як лише 15,4% місць виграла жінки в 16 країнах, де квоти не застосовувались.

Професорка Сьюзан Франческа, керівниця політичних наук Університету Калгарі, каже: “Я думаю, що у нас є десятиліття і десятиліття доказів того, що, якщо їх не змусять до цього, партії не відберуть кандидатів-жінок або відберуть не так багато кандидаток, як ми хотіли б” [48].

Існує два основних типи квот - законодавча, коли країна передбачає покарання за законом, якщо певна кількість жінок висувається кандидатками, та добровільні партійні квоти, наприклад, у Великобританії, де лейбористська партія запровадила виключні списки жінок. Ці добровільні квоти провокують те, що професорка Франческа називає «ефектом зараження», коли інші партії відчують себе зобов'язаними висувати більше кандидаток-жінок, щоб не виглядати невідповідно. Вона стверджує, що є дуже мало прикладів країн, де квоти не змогли змінити ситуацію, але Бразилія - одна з них. В даний час лише одна з 10 бразильських депутаток є жінкою - вона звинувачує неякісний закон, стверджуючи, що покарання за ігнорування квот недостатньо жорсткі.

Однак можна відкрити дискусію про те, наскільки присутність жінок в урядах чи парламентах сприяє порядку денному та інтересам жінок у політичному середовищі з обмеженою свободою, такому як однопартійна чи домінуюча партійна система. Наприклад, дві з трьох країн світу, в парламентах яких понад 50 відсотки жінок-членів (Куба та Руанда), не дуже добре оцінюють політичну свободу. Тому важливо дивитись поза цифрами на питання основного представництва: наскільки політичні представники, як жінки, так і чоловіки, висловлюються на користь інтересів жінок.

Дані, зібрані Міжпарламентським союзом з 1997 р., демонструють, що, хоча існує загальна тенденція до зростання, прогрес у збільшенні кількості жінок у національних парламентах був повільним. У січні 1997 р. середній показник серед жінок у парламенті становив 11,7 відсотка. До липня 2013 року, приблизно через 15 років, вона зросла до 20,9 відсотка, але все ще не вистачає "критичної меншини" у 30 відсотків, яка вважається необхідною для впливу жінок на прийняття рішень [47]. За нинішніх темпів досягнення Цілі розвитку тисячоліття ООН щодо гендерної рівності, ймовірно, знадобиться ще півстоліття.

Найбільше збільшення представницького складу жінок у парламенті відбулося в тих країнах, де використовуються квоти, законодавчі чи добровільні. Дев'ять із 10 країн із найбільшим збільшенням числа жінок-депутатів (у нижчих палатах) прийняли виборчу квоту, тоді як сім із дев'яти нижчих палат, де кількість жінок-депутатів зменшилась, не мали системи квот. З 48 країн, де проходили вибори, жінки отримали 24 відсотки депутатських мандатів у країнах із законодавчо встановленими квотами та 12 відсотків місць, де квоти не використовувались [47].

Стаття 4 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) визнає, що тимчасові спеціальні заходи, такі як квоти, необхідні для того, щоб "дати старт" політичному представництву жінок, особливо в країнах, де жінки традиційно були недостатньо представлені в національні законодавчі органи. Конвенція зазначає, що такі заходи мають бути тимчасовими і закінчуватись "коли будуть досягнуті цілі рівності можливостей" [29]. На практиці це означає, що жінки отримують первинну підтримку для входження в політичне життя, поки вони не отримають достатніх навичок та визнання, щоб брати участь нарівні з чоловіками.

Прихильники гендерних квот вказують на той факт, що жінки в більшості країн становлять 50 відсотків населення, тому вони повинні бути однаково представлені у прийнятті рішень та керівних ролях. Вони посилаються на повільний прогрес у досягненні цієї мети та стверджують, що

таке втручання необхідно для подолання дискримінаційних законів та практики. Критики ставлять питання про те, чи справедливим є використання гендерних квот для “швидкого” представництва жінок у парламенті, чи можуть інші стратегії бути більш ефективними та менш роздільними. Експерт з квот Друде Далеруп розрізняє "швидкий" підхід з використанням законодавчих квот для безпосереднього збільшення кількості жінок у парламенті та "додатковий шлях", що включає цілий ряд стратегій, таких як програми навчання та наставництва для кандидатів-жінок, а також як потреба у більш широких соціальних та культурних змінах, що стосуються гендерної нерівності.

У ліберальних демократіях люди, які виступають проти гендерних квот, стверджують, що вони підривають систему заслуг. Система заслуг є важливою теоретичною концепцією, властивою законам про рівні можливості, і призначена для уникнення дискримінації. Вона лежить в основі практики зайнятості на державній службі в таких ліберальних демократіях, як США та Австралія, і означає, що рішення, що стосуються зайнятості, повинні “базуватися виключно на відносних здібностях, знаннях та навичках після чесної та відкритої конкуренції, яка гарантує, що всі отримують рівні можливості” [68]. Основою цієї дискусії є те, чи повинні парламенти прагнути до рівності можливостей чи рівності результатів [18]. Далеруп описує, як гендерні квоти прагнуть розширити класичне ліберальне поняття рівних можливостей, при якому усуваються офіційні бар'єри для рівності, включаючи "рівність результату", що враховує інші фактори, що заважають жінкам-кандидатам. Аргумент полягає в тому, що реальних рівних можливостей не існує лише тому, що формальні бар'єри усунені. Пряма дискримінація та складний шаблон прихованих бар'єрів заважають жінкам обиратись кандидатами та отримувати свою частку політичного впливу. Таким чином, квотування та інші форми позитивних заходів є засобом досягнення рівності результатів [8].

Гендерні квоти варіюються від законодавчих квот, запроваджених шляхом внесення змін до конституції або зміни виборчого законодавства, до добровільних партійних квот, запроваджених великими політичними партіями, які добровільно встановлюють квоту в межах своїх власних партійних правил. Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам визначив найпоширеніші типи політичних квот, що використовуються для вирішення проблеми недостатнього представництва жінок у парламенті, наступним чином [25]:

- “Зарезервовані місця”. Це законодавчі квоти, передбачені конституцією країни, які передбачають певну кількість або відсоток депутатських мандатів, на які інші групи не можуть претендувати. Зарезервовані місця можуть передбачати призначення чи обрання та можуть здійснюватися згідно встановленого процесу або формули. Самоа - нещодавній приклад країни, яка прийняла законодавство, що встановлює систему гендерних квот, запровадивши місця, зарезервовані для жінок [12].
- Законодавчі квоти вимагають від політичних партій висувати чи попередньо відбирати певну частку жінок кандидатами на вибори, хоча вони не гарантують представництва жінок у парламенті.
- Законодавчі квоти гарантують, що політичні партії прагнуть знайти підходящих жінок-кандидатів, і можуть включати стимули для їх підтримки або юридичні санкції за невиконання. Наприклад, ООН надала Східному Тимору спеціальні кошти під час переходу країни до демократії для підтримки підготовки жінок-кандидатів та надала додатковий час на радіо та телебаченні партіям, що мають у списках кандидатів не менше 30 відсотків жінок [33]. Зовсім недавно Ірландська Республіка прийняла законодавство, яке вимагає від політичних партій країни висувати мінімум 30 відсотків кандидатів від обох статей або втратити половину фінансування політичної кампанії [52].
- Добровільні квоти - це квоти, добровільно прийняті політичними партіями та не мають юридичного статусу. Окремі партії можуть

прийняти квоту, що вимагає, щоб жінки склали певну частку кандидатів, висунутих або відібраних для представлення партії на виборах. Добровільні заходи партії можуть варіюватися від рекомендацій (або «м'яких» квот) до обов'язкових правил та вимог, таких як чергування чоловічих та жіночих імен у списку партій (також відома як система застіжки-блискавки). Партії можуть також прийняти організаційні квоти для підвищення представництва жінок на внутрішніх партійних посадах, що приймають рішення.

- Законодавчі квоти та добровільні квоти політичних партій - найпоширеніші типи систем квотування, що використовуються серед нинішніх 50 країн з найбільшою кількістю жінок в національних парламентах, а вісім із 50 найкращих країн поєднують як законодавчі, так і добровільні квоти.

Успіх кандидатських квот частково залежить від наявності "правильного" виду закону про квоти та впровадження його за "правильних" умов. Вчені, що спеціалізуються на вивченні гендерних квот, визначили цілий ряд факторів, що впливають на їх ефективне впровадження. Наприклад, Піппа Норріс стверджує, що варіації в ефективності квот можна пояснити тим, відкритий чи закритий список політичних партій (причому останній найбільш ефективний), наявність мандатів на розміщення (вимагає від партій ранжування жінок-кандидатів на високі посади у закритих партійних списках), розмір округу (чим більша кількість кандидатів у окрузі, тим більша ймовірність роботи квот) та добросовісне дотримання квот партією [28, 9].

Далеруп робить висновок, що прийняття закону про квоти, щоб забезпечити досягнення жінками 30 відсотків депутатських мандатів, є недостатнім. Потрібно враховувати й інші фактори:

- чим розмитіші правила, тим вищий ризик того, що положення про квоти не будуть належним чином виконуватися. Квоти для кандидатів не призводять автоматично до вибору більшої кількості жінок.

- для успішного використання квот необхідний тиск з боку жіночих організацій та інших груп. Також дуже важливо мати принаймні одну велику парламентську партію, яка їх підтримує.
- повинні існувати моніторинг та санкції за невиконання вимог щодо квот [6].

Тип виборчої системи може визначати, хто обирається, як ведеться кампанія та роль політичних партій [60]. Згідно з Міжпарламентським союзом та Міжнародним інститутом демократії та сприяння виборам, жінки, як правило, втричі-чотири рази успішніше обираються за виборчими системами за пропорційної системи, ніж мажоритарної, заснованої на одномандатних округах. Це пов'язано з тим, що пропорційна система, як правило, спонукає політичні партії шукати різноманітний спектр кандидатів, щоб залучити ширшу базу підтримки, і, як правило, мають велику кількість кандидатських посад, які вони можуть замінити.

Одномандатні округи з повною системою преференційного голосування, навпаки, зменшують кількість партій, які претендують на вибори, і підвищує ймовірність того, що одна партія може обрати своїх місцевих кандидатів, не враховуючи гендерний баланс партії на національному рівні [17]. У 2012 році до парламенту було обрано більше жінок у країнах із пропорційною виборчою системою. Наприклад, в Австралії жінки отримали більше представництво в Сенаті (верхня палата), з системою єдиного перехідного голосу, ніж у Палаті представників (нижня палата), яка використовує преференціальну систему [1, ст 112]. Пропорційна система також вважається ключовим фактором прийняття квотних систем в Африці, де нині кілька країн досягли або перевищили 30-відсоткову квоту для жінок-парламентарів.

Однак є приклади, коли мажоритарна виборча система створила успішну систему квот. Наприклад, у 2005 році Танзанія внесла зміни до своєї конституції, щоб збільшити частку зарезервованих місць до 30 відсотків, а також вимагала, щоб п'ять з десяти місць були відведені для призначених

президентом. Як результат, частка жінок після національних виборів 2005 р. зросла до 30,4% від складу Національних зборів [18, 52].

Конституційні або законодавчо встановлені квоти, запроваджені для "стартового" представництва жінок, дали швидкі результати в країнах з історично низьким рівнем представництва жінок. Як зазначає академік Лі-Джу Чен, законодавчі гендерні квоти частіше приймаються в країнах, що розвиваються, де жінки не мали рівного доступу до політичних ресурсів [21]. За своїм характером добровільні квоти політичних партій запровадити простіше, ніж законодавчо. Майже половина (24) із 50 країн, що входять до рейтингу Міжпарламентського союзу, мають добровільні партійні квоти, включаючи Австралію. Вони дозволяють партії публічно продемонструвати свою політику щодо гендерної рівності і можуть використовуватися стратегічно, наприклад, коли партія прагне покращити свою виборність шляхом залучення більшої кількості жінок-виборців [2, ст. 356]. Добровільні партійні квоти застосовувались по-різному. Наприклад, популярна в деяких частинах Європи система "блискавки" вимагає чергування партійних кандидатських списків між одним кандидатом чоловічої статі та однією жінкою або що кожен три кандидати повинні включати одну жінку. Система блискавок була особливо ефективною у Швеції, де п'ять партій прийняли добровільні партійні квоти для досягнення гендерного балансу, що призвело до стабільно високої частки жінок, обраних до парламенту протягом останніх 15 років.

"М'які квоти" - найпоширеніший тип квот, прийнятий в ліберальних демократіях, таких як США, Австралія та Нова Зеландія, де політичні партії схильні дотримуватися ідеї, що гендерний паритет буде відбуватися поступово з часом без необхідності встановлення правил. Політологи Крук, Ловендуський та Сквайрс описують "м'які квоти" як "нове рішення широкомасштабного опору квотам у державах з ліберальними моделями громадянства". Посилаючись на ситуацію в Новій Зеландії, коли кількість кандидатів-жінок зросла після "вигідних для жінок" виборчих реформ,

запроваджених у 1993 році, вони дійшли висновку, що успіх м'яких квот призвів до широкого самовдоволення серед усіх партій щодо того, що ці тенденції будуть продовжуватися вгору, що змусить багатьох стверджувати, що жінки більше не потребують "особливого ставлення", щоб бути обраними на найвищі політичні посади.

Певні типи систем квотування, як правило, пов'язані з певними регіонами. Наприклад, зарезервовані місця - це найпоширеніша система гендерних квот, що застосовується в Південній Азії та в арабському регіоні, де цей тип системи квот був прийнятий для інших недостатньо представлених груп. Зарезервовані місця також були прийняті в ряді країн на південь від Сахари, а також у деяких країнах Азії та Тихого океану. Законодавчі квоти є переважною системою в Латинській Америці та на Балканах, тоді як добровільні партійні квоти зазвичай надають перевагу в ліберальних демократіях, таких як Великобританія, Канада, Австралія та Північні країни.

Політичні партії є "головними гравцями" через свою роль у процесі відбору кандидатів [69]. Згідно з IDEA, їм "доручається, мабуть, найбільш стратегічна відповідальність в умовах демократії - підготовка та відбір кандидатів до виборів та підтримка їх на керівних та управлінських посадах". Ступінь підтримки партіями рівності, як правило, визначається їх культурою та правилами. Наприклад, партії можуть розглядати жінок-кандидатів як виборчу перевагу, демонструючи свою прихильність до гендерної рівності.

Однак навіть з урахуванням квот кандидатів, дослідження впровадження гендерних квот у різних країнах показує, що мандат на працевлаштування, як правило, необхідний для того, щоб партії не розміщували жінок на незбірних позиціях у своїх списках кандидатів. Наприклад, у звіті Європейської комісії за 2009 рік зазначається, що жінки постійно розміщуються на нижчих посадах у списку, що призводить до невідповідності між кількістю жінок-кандидатів та часткою жінок, фактично обраних до нижчих палат парламенту в Європейському Союзі. У Мексиці у 2002 р. Було прийнято закон про гендерні квоти, згідно з яким жінки повинні бути розміщені на виграшних позиціях у

партійних списках, а не внизу списків або визначені як "заступники", як це було раніше.

“Найжорсткіші битви ведуться в політичних партіях за владні позиції... Оскільки майбутня політична кар’єра в мексиканській політиці, здається, залежить від зв’язків та лояльності домінуючих лідерів та груп, гендерні квоти в основному становлять загрозу для колег по партіях чоловічої статі. ... Без суворих і прозорих правил щодо відбору жінок-кандидатів законодавство про квоти не передбачає рішення досить недемократичної практики відбору кандидатів [71, 215].

Деякі країни накладають юридичні санкції на партії, якщо вони не виконують гендерні вимоги щодо квот. Наприклад, в Ірландії партії втрачають 50 відсотків державного фінансування, якщо щонайменше 30 відсотків кандидатів не становлять жінки та 30 відсотків чоловіки, а квота зростає до 40 відсотків через сім років [24]. Однак навіть не врегульовані санкції можуть бути ефективними для забезпечення системи квот. Наприклад, Франція стала першою країною у світі, яка запровадила 50-відсоткові або паритетні квоти на більшість виборів, але санкції за невиконання не змогли змінити практику партійного відбору на національному рівні, в результаті чого представництво жінок парламент Франції все ще значно нижчий за паритет [6, 117].

Хоча квоти є тимчасовим спеціальним заходом для "швидкого" просування жінок до парламенту, загально визнаним є те, що, як правило, необхідні довгострокові стратегії для вирішення культурних, соціальних та економічних бар’єрів, які заважають жінкам висувати чи бути обраними до парламенту. Жінки, як правило, мають більший успіх у суспільствах, де ставлення до ролей чоловіків та жінок є більш рівноправним, тоді як традиційні ролі та позиції, що розмежовують ролі жінок та чоловіків, можуть послужити стримуванню жінок від подальшої кар’єри у суспільному житті та створювати їм бар’єри домагання виборної посади [65, 128].

У деяких країнах довгострокові зміни у ставленні громади до жінок у політиці поступово досягаються завдяки освіті, ініціативам боротьби зі

стереотипами, наданню можливостей та підтримки жінкам стати кандидатами, а також змінам поколінь [28, ст. 76]. Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам підготувала довідник для політичного представництва жінок, який пояснює кроки, пов'язані з обранням до парламенту, та зазначає, як партійні правила та норми разом із виборчою системою, доступом до ресурсів та соціально-політичним середовищем впливають на здатність жінок-кандидатів для участі у виборах. Інші країни запровадили квоти як частину ширшої стратегії культурних та інституційних реформ. Наприклад, колишня спікер шведського парламенту описує поступовий процес змін, що відбувся в її країні: “Не можна вирішувати проблему представництва жінок лише за системою квот. Політичні партії, освітня система, неурядові організації, профспілки, церкви - всі повинні брати на себе відповідальність у своїх організаціях щодо систематичного сприяння участі жінок знизу вгору. Це займе час. Це не станеться ні за ніч, ні за один рік, ні за п'ять років; знадобиться одне-два покоління, щоб усвідомити суттєві зміни. Це те, над чим ми працюємо у Швеції. Ми почали не з системи квот. Спочатку ми заклали основу для полегшення вступу жінок у політику. Ми підготували жінок до того, щоб забезпечити їх компетентність виходити на поле; і ми підготували систему, завдяки якій чоловікам стало трохи менш соромно відступати. Тоді ми використовували квоти як інструмент для сегментів та установ, де нам потрібен був прорив” [7].

Відповідно до даних Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам, оскільки в політичному житті домінують чоловіки, парламенти, як правило, організовані навколо набору стандартизованих правил, операційних процедур та інституційних можливостей, які можуть стримувати жінок від участі у політиці або ускладнюють ефективну роботу жінок-депутатів. Міжпарламентський союз визнав, що це є важливою проблемою, і нещодавно прийняв план заходів щодо сприяння парламентській реформі, включаючи забезпечення гендерно-чутливих установ, умов праці та найму в керівництво парламенту.

Гендерно-чутливий парламент - це парламент, який відповідає потребам та інтересам як чоловіків, так і жінок за своїм складом, структурами, діяльністю, методами та роботою. Гендерно-чутливі парламенти знімають бар'єри для повноцінної участі жінок і пропонують позитивний приклад чи модель для суспільства в цілому. Вони гарантують, що їх діяльність та ресурси ефективно використовуються для сприяння гендерній рівності. Гендерно-чутливий парламент - це той парламент, в якому немає жодних перешкод - суттєвих, структурних чи культурних - для повноцінної участі жінок та рівності між чоловіками та членами та персоналом. Це не тільки місце, де жінки можуть працювати, але й місце, де жінки хочуть працювати та робити свої внески. Гендерно-чутливий парламент дає позитивний приклад, сприяючи гендерній рівності та розширенню можливостей жінок серед суспільства як на національному, так і на міжнародному рівні [26].

Висновки до розділу.

Вибірчі гендерні квоти як вид спеціальних заходів або позитивних дій є спрямованими на збільшення політичного представництва жінок. Країни використовують різні механізми застосування гендерних квот, зокрема шляхом зміни конституції або законодавства, або ж встановленням добровільних квот, які приймаються окремими політичними партіями.

Відповідно до міжнародних досліджень, жінки все ще недостатньо представлені на національних та місцевих рівнях. Проте подекуди тенденція є позитивною: за останні 20 років кількість жінок глав держав зросла з 12 до 21%. Крім цього, за даними Європейського парламенту [48], на кінець 2018 року, кількість жінок у парламентах у всьому світі зросла до 24%, що майже вдвічі більше, ніж два десятиліття тому. Проте спостерігається, що жінки все ще значною мірою є виключеними з виконавчої гілки влади, так як лише 18% з призначених міністрів є жінками. Таким тенденціям сприяє низка факторів, зокрема те, що жінки є рідко керівниками провідних політичних партій, які відіграють чи не найважливішу роль у формуванні майбутніх політичних

лідерів. Гендерні норми та очікування також різко зменшують пул жінок, які висуваються кандидатками на виборах.

Саме прийняття конкретних політичних кроків для забезпечення гендерного балансу сприяло розширенню можливостей жінок та їхнього політичного представництва. Адже там де існують спеціальні інструменти, такі як квотування (законодавче чи добровільне), представництво жінок у парламентах значно покращилося. Аргентина була першою країною, яка встановила мінімальний показник для жінок, запровадивши відповідний закон у 1991 році. Дослідження Міжпарламентського союзу свідчать, що жінки отримали понад 30% місць у 20 країнах, де застосовувались квоти в 2017 році, тоді як лише 15,4% місць виграла жінки в 16 країнах, де квоти не застосовувались. Франція, яка зафіксувала найбільший приріст жінок-парламентарів серед країн ЄС, прийняла спеціальне законодавство, яке підтримує гендерних паритет під час виборчих перегонів.

Певні типи систем квотування, як правило, пов'язані з певними регіонами. Наприклад, закріплені місця - це найпоширеніша система гендерних квот, що застосовується в Південній Азії та в арабському регіоні, де цей тип системи квот був прийнятий для інших недостатньо представлених груп. Конституційні або законодавчо встановлені квоти, запроваджені для "стартового" представництва жінок, дали швидкі результати в країнах з історично низьким рівнем представництва жінок. "М'які квоти" - найпоширеніший тип квот, прийнятий в ліберальних демократіях, таких як США, Австралія та Нова Зеландія, де політичні партії схильні дотримуватися ідеї, що гендерний паритет буде відбуватися поступово з часом без необхідності встановлення правил.

Гендерні квоти отримали підтримку міжнародних організацій, включаючи ООН, і довели свою ефективність у "швидкому відстеженні" політичного представництва жінок. Однак вони продовжують бути суперечливими, особливо в ліберальних демократіях, де критики протистоять їм на підставі того, що вони дискримінують чоловіків та підривають відбір

кандидатів або парламентаріїв за принципом системи заслуг. Деякі фактори сприяють ефективності систем квотування:

- прихильність політичного представництва жінок від ключових осіб, що приймають рішення
- політичні партії відіграють вирішальну роль як головні гравці у наборі, висуванні та попередньому відборі кандидатів
- добровільні партійні квоти вимагають правил щодо порядку кандидатів у партійних списках, щоб гарантувати, що жінки-кандидати мають рівні можливості претендувати на "виграшні" місця
- законодавчі чи добровільні квоти, можуть вимагати додаткових стимулів або санкцій за невиконання, щоб бути ефективними
- системи квотування повинні підтримуватися відповідними програмами наставництва та навчання для залучення та підтримки кандидатів-жінок
- гендерно-чутливі парламенти необхідні для того, щоб "усунути перешкоди для повноцінної участі жінок і запропонувати позитивний приклад або модель для суспільства в цілому".

Хоча гендерні квоти пропонують механізм збільшення кількості жінок у парламенті, країнам також потрібні довгострокові стратегії, що стосуються історичних бар'єрів для участі жінок та активно сприяють гендерно-чутливим державним органам.

РОЗДІЛ 3. Жіноче представництво у політиці України та вплив застосування гендерних квот на місцевих виборах 2020 року

Залучення жінок у політику є одним з важливих та актуальних завдань для України у рамках закріплення демократичних цінностей та впровадження паритетної демократії, дотримання норм рівноправ'я жінок та чоловіків. Важливість дослідження жіночого представництва у політиці України перш за все обумовлено чинниками суперечливої ситуації, в якій опинився увесь світ в XXI столітті, та тим, що роль політичної участі жінок невпинно змінюється, як у глобальній світовій, так і в українській практиках [4, 76].

Кардинальні реформи та суспільно-політичні трансформації, що відбуваються в Україні зумовлюють появу все більшої уваги до проблеми жіночого представництва. У той самий час, соціально-психологічний феномен лідерства в українській науці, часто розглядається без врахування гендерного чинника. Це призвело до використання однобічного підходу до специфіки політичного представництва, адже один з важливих критеріїв оцінки політичних лідерів, гендерний, недостатньо брався до уваги.

Варто також вказати і на те, що політика в Україні у масовій свідомості сприймалася такою, що безпосередньо пов'язана із чоловічим та мускулінним началом. Існування стереотипів, ідеологічна система соціальних міфів зумовлює домінування чоловіків у політичному та економічному просторі. Це домінування захищене в тому числі концентрацією різноманітних форм соціальної влади. Жіноче політичне представництво в історії виявлявся фрагментарно, подекуди яскраво, а іноді й трагічно.

З огляду на історичний контекст, сформований поділ праці сприяв активній політичній участі чоловіків тому, що влада, зокрема і політична, вимагала появу таких особистих якостей, як фізична сила, раціональність мислення, а деколи й беземоційність, агресивність та воля. Водночас влада жінок історично здебільшу обмежувалася сімейним життям, та піклуванням про родину, що передбачало просування таких якостей як доброта, м'якість,

інтуїція, материнський альтруїзм, тобто вміння приносити у жертву свої інтереси, а деколи і своє життя.

Розвиток демократичних інститутів у світі сприяє поступовому стиранню таких стереотипів у розумінні політичної влади, та в той же час стимулює демократичний розвиток у цьому вектори в Україні. Адже такі політикині як Ангела Меркель (канцлер Німеччини), Урсула фон дер Ляєн (президентка Європейської комісії), Керсті Кальюлайд (президентка Естонії) підтверджують необґрунтованість та безглуздість існуючих стереотипів щодо жінок і на українському просторі. Нещодавньою визначною подією у просуванні жіночого представництва стало обрання Камали Гарріс Віцепрезиденткою Сполучених Штатів Америки, яка стала першою в історії жінкою на цій посаді. Після обрання Президентом США Джо Байдена, 7 листопада 2020 року, у своїй промові Гарріс сказала наступні надихаючі слова: “Коли мама приїхала сюди з Індії в 19 років, можливо, вона навіть не уявляла собі цей момент. Але вона глибоко вірила в Америку, де такий момент можливий. Я думаю про неї та поколіннях жінок – чорношкірих жінок, азіаток, білих, латиноамериканок і корінних американок... Ці жінки боролися і багато чим пожертвували заради рівності, свободи й справедливості для всіх... Хоча я і буду першою жінкою на цій посаді, я не стану останньою. Тому що кожна маленька дівчинка, яка дивиться на нас сьогодні, знає, що це країна можливостей” [57].

Механізм залучення жінок у політику для їхнього активнішого представництва в Україні набуває форм і методів, які характерні для західного світу, втілюючись через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії. Проте з іншого боку, в Україні простежуються ознаки корпоративної кадрової політики притаманні для країн транзитивних демократій [10, ст. 60]. Беручи до уваги цю точку зору, система залучення у політику більш замкнута, ніж відкрита. Адже ця система характеризується вузьким представництвом та обмеженими можливостями впливу на процес прийняття рішень, що у свою чергу призводить до низької продуктивної

здатності. Поступово в українському суспільстві складається запит на політиків західного типу, які виглядають спроможними зробити підхід до державного управління сучаснішим. Крім цього, після багатьох років перебування при владі представників старої політичної еліти, суспільство почало все більше усвідомлювати, що успішність та незалежність держави вимагає неабиякого модернізованого підходу.

Протягом останніх років Україна проходить доволі складний та напружений період реформ та трансформації державно-суспільних відносин, суттєво змінюються підходи до власності, набувають змін самі форми влади. Ці реформи та трансформації впливають на менталітет українського суспільства та змінюють відношення до традиційних цінностей. Починаючи з Революції Гідності у 2014 році, переломного моменту в історії України, відбуваються зміни у суспільно-політичних цінностях та політичній культурі громадян та громадянок, які почали брати активну участь у суспільному житті, зокрема й у формуванні та здійсненні політики.

З цього випливає також те, що без підтримки з боку суспільства просування та залучення жінок у політику мало ймовірне, адже основним показником політичного представництва є його ефективність, результативність, реалізація та задоволення запитів й інтересів тієї групи населення, яка вбачає у ньому перспективу. Цей фактор можна також прив'язати до феномену політичного лідерства, яке на думку українських науковців, зокрема Дмитра Видріна, Миколи Іванченка, Віталія Татенка, повинне ґрунтуватися на політичному, соціальному та культурному досвіді попередніх епох, які по-своєму зробили внесок в українську політичну історію. Згідно з науковцем Олегом Траверсе, зміни у такому явищі як політичне лідерство, в тому числі у його змісті та функціональних характеристиках, а також його моделі безпосереднього залежать від соціальних та культурних перетворень та конкретних історичних ситуацій.

Як вважає О. Траверсе, зміна змісту та функцій політичного лідерства/керівництва, його моделі визначається динамікою суспільних

перетворень і конкретною історичною ситуацією [36, ст. 85]. Тому, ефективність впровадження реформ в Україні в усіх сферах нерозривно пов'язані із системою політичного лідерства, котра була б спроможною відповідати актуальним потребам українського суспільства.

У плані міжнародних зобов'язань, Україна ратифікувала основні міжнародні документи, що стосуються забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок, зокрема Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Цілі розвитку тисячоліття ООН, а також підписала, та поки не ратифікувала Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Варто також зазначити, що стаття 24 Розділу II Конституції України від 28 червня 1996 року закріплює та гарантує принцип рівності прав чоловіків та жінок, та гарантує громадянам України: “не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками” [16].

У 2005 році Верховна Рада України прийняла Закон “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” [10], який надає визначення таким поняттям як рівні права та рівні можливості для жінок і чоловіків, дискримінація за ознакою статі, сексуальні домагання тощо. Статтею 3 Закону проголошено, що “державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків”. Розділ II Закону уповноважує Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини забезпечувати рівні права та можливості для чоловіків та жінок. Крім цього, окремі розділи Закону визначають забезпечення рівні права незалежно від статі у громадсько-

політичній сфері, зокрема в участі у виборчому процесі, державній службі та органах місцевого самоврядування, у соціально-економічній сфері щодо працевлаштування, сфери підприємництва, соціального захисту. Основним недоліком Закону є його декларативний характер, зокрема те, що йому не вистачає деталей механізму впровадження гендерної рівності. Також у Законі відсутні санкції за його порушення.

Проголошення незалежності України поклато початок розвиток демократичних процесів та цінностей, серед яких, в тому числі, регулярні та прозорі парламентські вибори, які кардинально різняться з виборами за час існування Радянського Союзу. За майже 30 років в Україні відбулося дев'ять виборів народних депутатів до Верховної Ради України, три з яких було призначено позачергово. Протягом цих років було використано різні виборчі системи - змішана, мажоритарна абсолютної більшості, пропорційна, відтак кожна передвиборча кампанія проходила відповідно до різного виборчого законодавства: майже кожні вибори народних депутатів України регулювалися іншими положеннями. При цьому варто брати до уваги гендерну чутливість політичних партій як суб'єктів виборчого процесу, а також самого електорату.

Восьма періодична Доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яку підготувало Міністерство соціальної політики України в 2014 році, зазначає, що до 2010 року Україною здійснювалася ціла низка заходів для просування гендерної рівності. А саме проводилися різноманітні тренінги для підвищення кваліфікації державних службовців, народних та місцевих депутатів щодо розробки, реалізації та моніторингу гендерної політики, гендерного бюджетування, гендерної обізнаності та чутливості. Відповідно до Міністерства соціальної політики, такими в таких заходах участь взяли понад 30 тисяч державних службовців та депутатів [27]. Крім цього, доповідь звернула увагу на те, що “у структурі Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини існує посада Представника Уповноваженого з питань

дотримання прав дитини, недискримінації та гендерної рівності, а також працює Сектор з питань гендерної рівності” [27] .

Гендерна рівність в Україні стала амбіційною метою Революції гідності 2013–2014 років. Хоча були досягнуті юридичні кроки щодо сприяння представництву в законодавчих органах, соціальні норми виявилось змінити важче. Президент Володимир Зеленський ненароком підкреслив цю проблему у своєму невдалому зауваженні під час офіційного візиту до Франції, стверджуючи, що вродливі жінки України є частиною бренду країни. Такі коментарі спричинили швидку реакцію у соціальних мережах та спонукали групу українських жінок розпочати в соціальній мережі Twitter флешмоб з хештегами #янетуристичнийбренд та #янебренд.

Участь жінок у Революції Гідності сприяла кардинальній зміні гендерних норм. Відповідно до Київського Міжнародного Інституту Соціології, жінки склали майже половину учасників акцій протесту на початку грудня 2013 року [15]. Протягом революції жінки очолювали такі ініціативи, як SOS Майдан, Нічна варта і Народна лікарня, і виконували різноманітні критичні завдання, включаючи запуск краудфандингових кампаній, надання юридичних послуг pro bono, доставка їжі та надання першої допомоги. Однак, незважаючи на свою привабливу популярність та відстоювання гендерної рівності, протягом семи років після революції жінки залишаються похитливими несприятливими гендерними нормами та практикам, навіть коли Україна зазнала суттєвих змін у державному та зовнішньому регулюванні.

Важливо відмітити, що в останньому радянському парламенті було 36 відсотків обраних жінок, а у першому українському скликанні лише 2,7 відсотки. Відповідно до статистики, кількість жінок в українському парламенті суттєво зросла до 1998 року, проте потім зменшилася на десять осіб 2002 року. У V скликанні Верховної Ради України жінок знову стало більше на 14 осіб та до XVIII скликання у кожне наступне скликання потрапляло додатково по чотири жінки [Додаток № 2]. Такі дані статистики

зумовлені тим фактом, що жінки не отримували суттєвих переваг, коли виборча система змінювалася. Крім цього, протягом років незалежності в Україні не велася системна гендерно-чутлива політика, яка б сприяла жіночому представництву у політиці.

Яскраві зміни, що відбулися потому в основному є наслідком законодавства та цілеспрямованих зусиль бачити жінок на владних посадах. Закон 2015 року Про місцеві вибори [11], який вимагав мінімум 30 відсотків представництва жінок у партійних списках кандидатів, відкрив двері для більшого представництва жінок у регіональних та національних органах влади. Відсоток жінок у національному парламенті подвоївся з 10 відсотків у 2012 році до 20,5 відсотків у 2019 році, хоча Україна все ще відстає від сусідньої Польщі за рівнем представництва жінок у національному парламенті. 22 відсотки з обраних жінок до Верховної Ради України належать до фракції політичної партії "Слуга народу" Президента Зеленського, 30 відсотків - у фракції партії "Європейська солідарність" экс-Президента Петра Порошенка, 45 відсотків у фракції партії "Голос" і лише 17 відсотків в єдиній фракції, очолюваній жінкою, Всеукраїнським об'єднанням колишньої прем'єр-міністрки Юлії Тимошенко "Батьківщина".

Жінки-парламентарії брали активну участь у процесі реформ в Україні, в тому числі у секторі миру та безпеки, приймаючи керівні ролі та запроваджуючи відповідні закони. Оксана Сироїд (2014–2019) та Ірина Геращенко (2016–2019) були першими жінками, які працювали заступницями спікера Верховної Ради України. Зараз цю посаду очолює Олена Кондратюк.

Проте представництво жінок у комітетах Верховної Ради України не є сприятливим. У Верховній Раді України IX скликання лише п'ять комітети з 23 очолюють жінки. При цьому, наприклад, в один з ключових Комітет з питань бюджету, входять лише чотири жінки з 34 членів. І жодна жінка не займає посаду голови чи першого заступника вищезгаданого комітету.

Щодо кадрового складу Апарату Верховної Ради України, більшість працівників, 68 відсотки, є представницями жіночої статі. При цьому, на

керівних посадах структурних підрозділів Верховної Ради, а також їх заступників чоловіки займають 56 відсотки посад, а жінки - 44. У керівництві самого Апарату Верховної Ради України, за наявних семи посад, жінки не посідають жодної.

Під час адміністрацій Петра Порошенка (2014–2019) та Володимира Зеленського (2019– по теперішній час) спостерігається незначне збільшення кількості жінок на міністерських посадах, у тому числі міністра освіти і науки, міністра охорони здоров'я, віце - прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, голови Національного банку України та міністра фінансів.

Ека Згуладзе, перша заступниця міністра внутрішніх справ з 2014 по 2016 рік, виявилася ефективною реформаторкою в Україні. На основі свого попереднього досвіду в Грузії, Згуладзе вдалося реформувати українську поліцію та створити нову систему правоохоронних органів.

Обрана до Верховної Ради в жовтні 2014 року, Вікторія Сюмар внесла законодавство, яке регулює використання правильної термінології щодо війни на Донбасі. Сюмар закликала українську владу припинити називати Донецьку та Луганську народні республіки невизнаними державами, оскільки це відповідає російській риториці.

Коли Оксана Юринець взяла на себе роль керівниці постійної делегації України в Парламентській асамблеї НАТО (ПА) у 2017 році, вона публічно оголосила, що її основною метою було проведення сесії ПА НАТО в Україні. Дійсно, сесію планували провести в Києві 2019 року, але через світову кризу в галузі охорони здоров'я подію перенесли.

Крім цього, 2012 року трьома депутатками Іриною Геращенко, Оленою Кондратюк, та Юлією Ковалевською було засновано Міжфракційне об'єднання "Рівні можливості". Депутатки тоді представили опозицію та правлячу більшість і простягли руки один одному буквально з протилежних берегів, які розколювали єдиний законодавчий орган країни. У сильно поляризованому політичному середовищі подібні союзи справді є рідкістю.

Проте трьом жінкам-лідеркам вдається об'єднати сотні своїх колег - як жінок, так і чоловіків з різних політичних сил - для просування законодавчих ініціатив у галузі гендерної рівності, рівного доступу до всіх сфер суспільного життя та боротьби з дискримінацією і домашнім насильством. Основні цінності об'єднання базуються на переконанні, що можливості, обмеження та наслідки будь-якої зміни політики повинні бути проаналізовані, оскільки вони стосуються як чоловіків, так і жінок. Тільки включивши обидві точки зору, може з'явитися всебічне та цілісне бачення сталого розвитку України на наступні десятиліття.

Проте зі стереотипами боротися важко. За даними Глобального звіту про гендерний розрив Всесвітнього економічного форуму 2020 року, Україна посідає 59 місце із 153 країн. При цьому абсолютна більшість чоловіків вважає, що існує поділ на "жіночі" та "чоловічі" професії. Окрім цього, понад 40 відсотків чоловіків в Україні вважають, що жінка повинна залишити свою оплачувану роботу, щоб більше часу проводити з родиною. Лише 3% тих, хто бере батьківську відпустку, - це чоловіки. Згідно з недавнім дослідженням Фонду Народонаселення ООН в Україні, 24 відсотки респондентів зазнали деяких форм домашнього насильства, серед них 81 відсоток - жінки. Віце-прем'єр міністр з європейської та євроатлантичної інтеграції Ольга Стефанішина заявила, що минулого року Україна зробила важливий крок для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Приєднавшись до Партнерства з Біарріц, український уряд взяв на себе зобов'язання забезпечити, щоб і матері, і батьки мали рівні можливості брати батьківські відпустки, сприяли освіті з урахуванням гендерних аспектів, а також забезпечували ефективне виконання законодавства про боротьбу з домашнім насильством”.

Науковиці Ірина Кресіна й Оксана Ярош переконані, що “гендерна рівність на рівні прийняття політичних рішень підвищує такі демократичні норми, як рівність можливостей чоловіків і жінок, їх представництво в органах державної влади, а отже, спільну відповідальність за подальший розвиток суспільства” [17].

Громадська мережа ОПОРА у 2017 провела дослідження діяльності депутатів Верховної Ради України, де виявила, що жінки парламентарі долучаються до законотворчої діяльності вдвічі частіше за чоловіків. Зокрема, в середньому один чоловік депутат був автором або співавтором лише в семи випадках, у той час, коли жінки - у 15. Щодо виступів у Верховній Раді України, 3,24 припадає у середньому на одну жінку, коли 2,51 виступи припадають на чоловіка. Проте більше депутатських запитів підготували чоловіки: 0,33, в той час коли жінки підготували - 0,18. Дослідження під назвою “Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні” проведене у 2017 році зазначає, що практичне впровадження існуючого гендерного законодавства та гендерно-чутливих політик майже відсутнє, адже основне оперування української політичної еліти відбувається лише на рівні політичних декларацій. І в 2021 році питання гендерного дисбалансу та перешкод для широкого представництва жінок у політиці та на керівних посадах є доволі актуальним. Підтвердженням цього є фактичні кількісні показники представництва жінок у політиці, а також опитування та дослідження громадської думки щодо цього явища. Відповідно до Національного опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні, проведеного Офісом Віце-прем’єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Іванни Климпуш-Цинцадзе у 2018 році, 65 відсотки респондентів погоджуються, що частіше на урядові посади призначають чоловіків [30]. Крім цього, 66 відсотки опитаних українців вважають, що у політичному житті України домінують чоловіки.

Наявність стійких стереотипів щодо ролі жінок, а також стійких бар’єрів доступу жінок до керівних посад та участі у політиці зумовлюють тенденції, що наведені у попередньому абзаці. Наприклад, 51 відсотки респондентів погоджуються з тим, що сімейні обов’язки заважають жінкам займати урядові посади. Відповідно до ще одного опитування громадської думки підтверджує те, що сімейні обов’язки є пріоритетними у житті жінок: респонденти вважають, що жінка повинна дбати про власний дім та піклуватися про родину

[37]. Адже середній час, який витрачають жінки на хатню роботу складає 29 годин на тиждень, в той час, коли чоловіки на хатню роботу витрачають 15 годин. При цьому 90 відсотків опитаних чоловіків задоволені тим, як розподілені обов'язки у їхніх сім'ях, а ще 62 відсотки стверджують, що їхні партнерки також не проти щодо такого поділу праці. У результаті, очікування щодо соціальних ролей та розподілу обов'язків між чоловіками та жінками, спричиняють нерівність та більше того впливають на вибір жінками пріоритетів у житті.

Та варто відзначити позитивний момент, а саме те, що і жінки, і що не менш важливо чоловіки прагнуть бачити зміни у їхніх ролях. Адже гендерна рівність важлива для 77 відсотків респондентів, а 61 відсоток наполягають на більш збалансованому представництві у політичному житті України. Хоча щодо останнього, збільшення кількості жінок у політиці вимагають більше жінок, аніж чоловіків. Та чоловіки теж вважають, що ситуація щодо жіночого представництва у політиці несприятлива, тому кількість жінок у політиці необхідно збільшувати. Тільки 36 відсотків респондентів наполягають, що чоловіки повинні домінувати у політичному просторі.

Наявна ситуація демонструє також те, що наявність більших ресурсів або політичний сприяє меншому доступу жінок до політичного представництва та відповідно зумовлює менше представництво.

Традиційно жінкам в уряді та парламенті відводиться соціальна або культурна сфера. Варто зазначити, що вертикальна сегрегація спостерігається, як у державній, так і в інших сферах.

Ще однією тенденцією є те, що чим нижчий рівень влади, тим більші шанси для жінок бути обраними. Тут мова йде про вибори членів сільських та селищних рад. Саме це демонструє вертикальну гендерну сегрегацію у політиці.

Тому порівняно з європейськими країнами, рівень представленості жінок у суспільному та політичному житті є надзвичайно низьким, що спричиняє наявність гендерного дисбалансу. У результаті, жінки є

обмеженими у їхньому праві впливати на процес прийняття рішень, які безпосередньо стосуються їхнього життя, громади чи всієї країни. Як вже було зазначено, однією з ключових перепон для жіночого представництва є стійкість стереотипів щодо розподілу ролей чоловіків та жінок у сім'ї та суспільстві загалом. Одним з найбільших джерел поширення цих стереотипів є ЗМІ та система освіти. Збереження високого рівня гендерної сегрегації (горизонтальної та вертикальної) у всіх сферах є надзвичайно актуальним. Ще однією вагомою проблемою є недостатня правова освіченість громадян з питань гендерної дискримінації. Адже часто пересічні громадяни, з огляду також на певні традиційні особливості не здатні виявляти, і тим більше протидіяти проявам гендерної дискримінації, зокрема у сімейному житті (наприклад випадки насильства), на роботі чи в іншому місці.

Також попередні приєднання Україною до міжнародних угод та прийняття національного законодавства про рівні права та можливості для жінок та чоловіків на достатньому рівні не вплинуло на збільшення жіночого представництва через брак політичної волі щодо реалізації гендерно-чутливих положень на рівні керівництва законодавчих та виконавчих органів, а також на рівні місцевої влади. Попередні положення виборчого законодавства та партійних статутів хоча і стосувалися збільшення представництва жінок у виборчих списках, проте не забезпечували ефективних механізмів для реального залучення жінок у політику. Тому очевидним стає те, що незважаючи на те, що законодавчо забезпечення рівних прав і можливостей прописано, та на практиці способи реалізації цих прав відсутні. Крім цього, правове поле та судова гілка влади загалом не захищають від проявів гендерної дискримінації, та ніяк не сприяють притягненню порушників до відповідальності.

Виборчий кодекс України [3], перший проект якого був розроблений у 2000-х роках, був затверджений новообраною Верховною Радою України 19 грудня 2019 року. 16 липня 2020 року третій раз за два роки парламент проголосував у другому читанні щодо Виборчого кодексу України. Тривала

робота з удосконалення виборчого законодавства передбачає як політичне протистояння між зацікавленими сторонами протягом двох скликань парламенту, так і практику деталізації виборчого законодавства. Новий Виборчий Кодекс є значним кроком для демократичного прогресу та виборів в Україні. Кодекс вніс важливі зміни, включаючи нові механізми, що забезпечують рівне представництво жінок та чоловіків на виборах.

Конституція України, що має найвищу юридичну силу, закріплює принцип рівності та виборчого права. Хоча, з юридичної точки зору, чоловіки та жінки рівні за своїми правами та можливостями, в українському суспільстві залишаються певні стереотипи щодо соціальних ролей, які створюють штучні бар'єри для участі жінок у політиці.

Крім того, деяким жінкам бракує впевненості, що заважає брати участь у політичному житті. Досвід попередніх виборчих кампаній, включаючи парламентські вибори із використанням змішаної виборчої системи, показує, що жінки рідко самовисуваються в одномандатних округах. Коли можливість обрання жінок обумовлена їхнім бажанням балотуватися, вони не завжди активно беруть участь.

Водночас соціально-політичні процеси, що відбувалися в Україні в останні роки, та системні зміни до виборчого законодавства призвели до значного збільшення участі жінок у політичному житті. Сьогодні в кількісному вираженні парламент налічує 424 народних депутатів (членів парламенту), обраних у загальнонаціональних багатомандатних та одномандатних округах, а 87 - жінки. Це найбільша кількість жінок у парламенті за часи незалежності України [Додаток №2].

Говорячи про місцеві вибори, у міських, селищних та сільських радах є багато народних депутаток, але представництво жінок досі становить 15 відсотків в обласних обласних радах [38].

Новий Виборчий кодекс ввів інструменти для забезпечення гендерного балансу на всіх виборах. Завдання держави - створити сприятливі умови для поліпшення доступу жінок до політики.

Створено передумови для паритету жінок у парламенті та місцевому самоврядуванні. Закон про політичні партії передбачає, що статuti політичних партій повинні містити виборчу квоту не менше 30 відсотків представництва жінок та чоловіків у списках кандидатів до Верховної Ради та місцевих рад. Така ж квота була передбачена в Законі про місцеві вибори. На жаль, політичні партії не завжди виконували ці вимоги через відсутність ефективних санкцій.

Наразі, квота виборчого кодексу для парламентських виборів становить 40 відсотків. Висуваючи кандидатів у Раду під час формування національних та регіональних кандидатських списків, політичні партії повинні забезпечити наявність у кожних п'яти місцях кожного виборчого списку щонайменше двох кандидатів від кожної статі - місць від одного до п'яти, шести до десяти тощо.

Порушення цієї вимоги політичною партією дає Центральній виборчій комісії законну підставу відмовити в реєстрації кандидатів у депутати, висунутих цією партією.

Хоча процедура висування кандидатів у депутати регламентована, впливати на волю громадян неможливо. Ніхто не може передбачити, як вони будуть голосувати та обирати кандидатів із відкритих регіональних виборчих списків. Тому лише після парламентських виборів ми зможемо оцінити на практиці результати впровадження гендерних квот. Важливо усвідомлювати, що, незважаючи на створення правової бази, багато що залежить від зміни ментальності виборців. Та все-таки, встановлення 40-відсоткової гендерної квоти на етапі висунення кандидатів - це вже значний крок до збільшення участі жінок у політиці.

Оскільки різні виборчі системи застосовуються паралельно на місцевих виборах, 40 відсотків гендерної квоти формується у виборчих списках депутатів до обласних та міських рад для міст з 90 000 або більше виборців. Співвідношення кандидатів у списку буде таким же, як і на парламентських виборах - два кандидати з п'яти мають бути протилежної статі. Ця вимога стосується як єдиного виборчого списку кандидатів від політичної партії, так і регіональних списків цієї партії [3].

Що стосується виборчої системи для інших рад, то політична партія повинна зберігати 30-відсоткову гендерну квоту при формуванні виборчого списку кандидатів у депутати в містах, де виборці мають менше 90 000, а також районних, міських, сільських та селищних рад.

Тобто на місцевих виборах застосовується диференційований підхід до формування виборчих списків. Знову ж таки, ми тут мова йде про етап висунення, а не про вибори.

Ще одним позитивним аспектом Виборчого Кодексу, що сприяє участі жінок у виборчому процесі, є вимога уникати дискримінації та сексизму при висвітленні інформації про вибори. Це повинно вплинути на етику та точність виборчої кампанії. Автори Виборчого Кодексу, ймовірно, забезпечили заборону сексизму, оскільки була збільшена гендерна квота та через необхідність покращити розуміння правових аспектів серед учасників виборчого процесу.

Проте крім законодавчих змін, необхідно вжити додаткових заходів для підвищення рівного представництва у політиці. Перш за все, освіта виборців - підвищення готовності голосувати за жінок-кандидатів. Статистика дослідження щодо того, чи є різниця у виборців щодо того, за кого вони голосують за статтю: чи обирають вони чоловіка чи жінку, враховуючи те, що потенційні кандидати мають однакову кваліфікацію є доволі позитивною: для пересічного виборця важлива не стать, а основні особисті якості кандидата.

Крім цього, важлива комунікація між органами адміністрування виборів та жіночими громадськими організаціями, де вони мають змогу сформулювати свої потреби та озвучити проблеми, з якими вони стикаються. Також, має бути налагоджена співпраця між політичними партіями та громадянським суспільством.

Більше того, незважаючи на встановлення рамки у Виборчому кодексі для представництва жінок, та, ймовірно, з огляду на його нещодавнє прийняття, багато хто ще не поінформований про гендерні квоти та про те, що жінки та чоловіки повинні бути рівноправно представлені в органах місцевого та

національного рівнів. Вибори впливають на багато факторів, тому люди повинні бути соціально активними. Бентежними є пасивність деяких груп брати участь у виборах. Потрібно інформувати громадськість про Виборчий Кодекс, гендерні квоти, порядок формування виборчих списків та важливість участі у виборах. Ця освіта може також збільшити довіру до влади, а також сприяти ширшому жіночому політичному представництву.

Особливо важливою сферою, де слід домагатися рівної участі, є місцеве самоврядування, оскільки воно часто є стартом політичної кар'єри для жінок. При цьому органи місцевого самоврядування перебувають на передньому плані у відповіді на потреби громадян за допомогою політичних рішень, які згодом можуть бути прийняті на національному рівні. Однак багато перешкод заважають активній участі жінок у місцевій політиці. Сексистський дискурс, ставлення та насильство щодо жінок-кандидаток та місцевих обраниць є важливою перешкодою для участі жінок та просування їхньої політичної кар'єри.

Визнаючи негативні наслідки сексизму у досягненні рівності між жінками та чоловіками, Рада Європи визначила запобігання та боротьбу з гендерними стереотипами та сексизмом своєю першою стратегічною метою у своїй поточній Стратегії рівності статей. Конгрес місцевих та регіональних влад Ради Європи працює над збалансованим представництвом жінок і чоловіків, в тому числі через свою Рекомендацію та Звіт щодо запобігання та боротьби з сексистським насильством у політиці та заохочуючи місцеві та регіональні органи влади вживати відповідних заходів у своїх установах та адміністрація [43].

Профілактика та боротьба з сексизмом вимагає узгоджених зусиль з боку місцевих та регіональних обраних представників за підтримки державного управління на всіх рівнях, правоохоронних органів та громадянського суспільства. Потрібно створити ефективні структури, механізми та політики для сприяння рівності в державних установах. В Україні політичне представництво жінок все ще залишається низьким.

Рада Європи сексизм визначає як “будь-який вчинок, жест, візуальне зображення, вимовлені чи написані слова, практику чи поведінку, засновані на думці про те, що людина чи група осіб поступається своїй статі, що трапляється в державній чи приватній сфері, зокрема в Інтернеті чи поза ним” [43]. Широко поширений у всіх суспільних сферах та у всіх суспільствах загалом, сексизм корениться в історично нерівних відносинах влади між чоловіками та жінками, що призводять до дискримінації та перешкоджають повному просуванню жінок у суспільстві.

Сексистські напади, спрямовані на представників місцевих та регіональних органів влади та державних службовців, і сексистська поведінка всередині цих органів та серед них є основною перешкодою для ефективної участі обраних жінок у місцевому самоврядуванні. Місцеве самоврядування є особливо важливою сферою, де слід вирішити цю проблему через вплив місцевих урядовців на повсякденне життя громадян у таких ключових сферах, як житло, безпека, транспорт та економіка.

Місцеве самоврядування часто є ареною для політичних інновацій та вирішення проблем, де політики визначають та проводять тестові рішення, перш ніж їх запровадити в національному масштабі. Місцева політика також часто є воротами для входу жінок у політику. Такі бар'єри, як сексизм стосовно жінок-кандидаток та місцевих посадових осіб, можуть стримувати жінок від вступу або просування в політичній кар'єрі. Рівноправна участь та представництво жінок на цьому рівні прийняття громадських рішень є життєво важливими для забезпечення належного вирішення потреб та проблем усього населення, а також для локалізації Цілей сталого розвитку.

Ситуація наявна на національному рівні відображається також і на місцевому рівні. Проблеми гендерної рівності існують на всіх рівнях місцевого самоврядування. Представництво жінок у міських радах обласних центрів зменшилось майже на 10% з 28% до 18,1% у період з 2010 по 2015 рік [38]. У 2020 році значні відмінності переважали у представництві жінок між різними областями та місцевими радами. Деякі обласні ради мають менше 10%

представниць жінок (одна з найнижчих - Одеська обласна рада - 9,5%), тоді як інші мають більш ніж подвійну кількість, наприклад, 20,3% у Чернігівській обласній раді. Що стосується місцевих рад в обласних центрах, то у 2020 році депутатки-жінки склали лише 18% усіх місць (558 депутатів-жінок із загальної кількості 3181). Місцевими радами в обласних центрах з найбільшою кількістю жінок були Маріуполь (35,8%), Краматорськ (34,4%), Бердянськ (34,3%) та Сєвєродонецьк (33,3%). З іншого боку, найменше жінок було у Черкаській міській раді (10%), Білій Церкві та Івано-Франківській міській раді (по 9,5%) та Ужгородській міській раді (лише 8,3%) [5].

Станом на 2017 рік жінки були міськими головами лише у 8 із 144 міст обласного значення. Жінки очолювали 76 із 394 сільських рад (19,3%) та займали 32,1% місць у сільських радах [34]. Конституція та закони України гарантують рівність жінок та чоловіків у всіх сферах життя, і країна ратифікувала всі ключові міжнародні договори про гендерну рівність та права жінок, тим не менш, конкретні механізми виконання цих зобов'язань потребують посилення, включаючи протидію дискримінації та сексизму.

Сексистська поведінка в органах місцевого самоврядування може бути прямою або опосередкованою, включаючи письмові, усні, фізичні, електронні та інші форми вираження поглядів. Сексистська поведінка та сексуальні домагання можуть бути фізичними та / або психологічними і можуть включати очевидні та активні дії, такі як фізичний напад або відверто дискримінаційні коментарі, або пасивні та тонкі дії, такі як наполегливі глузування або регулярне «забування» про включення жінок до засідань та прийняття рішень. Ці дії можуть бути поодинокими випадками або повторною поведінкою протягом певного періоду. Сексуальні домагання визначаються особою, на яку націлена така поведінка, а не особою, яка займається цією поведінкою - твердження "це був жарт" або "Я не хотів образити" не виправдовує поведінку. Сексистські коментарі не повинні бути спрямовані на людину, щоб бути шкідливими. Наприклад, поведінку чоловіка-депутата ради, який робить принизливу заяву про неповноцінність жінок, можна визнати вчиненням акту

переслідування жінок-членів ради, оскільки це сприяє ворожому робочому середовищу для жінок у раді [43].

У контексті місцевого самоврядування винуватцями сексистської мови та сексуального домагання можуть бути члени ради, члени апарату ради та адміністративного персоналу, інші обрані посадові особи та співробітники інших рівнів управління. Сюди також можуть входити виборці та члени громади. Зловмисники можуть включати як чоловіків, так і жінок, і можуть бути відомі цілі чи ні. Соціальні медіа можуть бути вектором для заохочення сексизму, спрямованого на жінок у місцевих органах влади, коли користувачі висловлюють зневажливі коментарі, глузування тощо на цих просторах.

В Україні поширений сексизм проти жінок у політиці. Незважаючи на відсутність даних, що стосуються обраних місцевих жінок-українок, нещодавнє опитування українських жінок-політиків на різних рівнях управління та політичної діяльності показало, що сексизм широко поширений. Найпоширенішими видами насильства були: Приниження через соціальні мережі та засоби масової інформації - 62%, Психологічне насильство - 59%, Сексизм - 59%, Вербальні зловживання - 58%, Сексуальні домагання - 47% [20]. Жінки, які беруть активну участь у політичному житті регулярно стикаються з сексистськими упередженнями, насмішками, приниженнями та дискримінацією за ознакою статі. Згідно з дослідженнями ПРООН, “замість того, щоб зосередитись на професійності та компетентності жінок, їх колеги, засоби масової інформації та широка громадськість часто замість цього фіксуються на своїх особистих властивостях, таких поверховостях, як одяг та зачіски, та їх ролі матерів та дружин” [67].

Під час виборів у 2019 році на національному рівні були широко поширені випадки, коли жінок-політиків висміювали або принижували за порушення їх ролі матерів та домогосподарств. Компетентність жінок на державних посадах регулярно ставилася під сумнів або знецінювалася. Жінка-депутатка, обрана на місцевих виборах 2015 року, пояснила деякі сексистські реакції, з якими вона зіткнулася під час своєї передвиборчої кампанії:

“Зазвичай люди закочують очі, коли бачать жінку-кандидатку. [Вони часто запитують] “чому ви балотуєтесь?”. Та “ви майбутня мама, як би ви поєднали політичну кар'єру та материнство?” [67]. В іншому прикладі на місцевому рівні жінка, обрана в 2015 році, заявила, що спочатку її не сприймали всерйоз, незважаючи на великий професійний досвід: “Чоловіки часто сприймають [жінок-депутаток] як некомпетентних та непрофесійних. Щоб бути жінкою на посаді, потрібно в два-три рази більше працювати, щоб люди поважали і слухали ідеї, висловлені жінками”.

ЗМІ та соціальні мережі часто відіграють негативну роль у розповсюдженні сексизму проти жінок-політиків. Згідно з дослідженням 2019 року, образливі дописи проти жінок-політиків в Україні, як правило, включали звинувачення у моральних порушеннях, недостатньому інтелекті та професійній некомпетентності, використовуючи при цьому ненормативну лексику та ксенофобську риторичку [52]. Громадськість часто фокусується на нібито несумісних ролях жінок як матерів та дружин, а також на особистих властивостях, таких як зовнішній вигляд та поверховість, така як одяг та зачіски.

Негативні наслідки сексизму в місцевому самоврядуванні включають зменшення здатності обраної жінки висловлювати свою думку чи впливати на державну політику, ізолюючи її, не сприймаючи її думки серйозно або відверто не вірячи їй через її стать. Жінки, які стали жертвами сексизму або працюють у сексистському середовищі, можуть втратити можливості для просування своєї політичної кар'єри (висвітлення в ЗМІ, навчання, керівництво впливовими комітетами тощо) і навіть можуть вирішити здати мандат або не балотуватися на другий термін повноважень. Вплив не обмежується самими цільовими особами. Свідки сексизму та сексуальних домагань як в органах місцевого самоврядування, так і в громаді можуть боятися висловити підтримку або втрутитися через страх особистої реакції. Вони можуть стати розділеними та конфліктними між собою, що призведе до

дорогого та відволікаючого уваги процесу медіації чи судових процесів та загалом менш ефективного управління.

Прийнятий у 2020 році Виборчий кодекс вимагав від партій дотримання порядку черговості у списках кандидатів, зокрема, не менше двох кандидатів чоловіків чи жінок повинні бути присутніми в кожних п'яти кандидатах в єдиних та у всіх територіальних виборчих списках округів. Таким чином, гендерна квота становить 40 відсотків. Це правило поширюється на вибори в громадах, що мають десять тисяч або більше виборців, а також на вибори до обласної ради, районної ради та районної у місті ради [3].

Відповідно до дослідження проведеного Громадською мережею ОПОРА [5], жінки-кандидатки, що балотувалися на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року, відрізнялися за своїми ідеологічними та політичними поглядами, сферами їхньої діяльності, професійними ознаками. Та найцікавіше те, що у жінок-кандидаток відрізнялося ставлення до впровадження у виборче законодавство обов'язкових гендерних квот.

Для політичних партій, особливо у малих територіальних громадах, введення гендерних квот також стало своєрідним викликом. Тому партії намагалися виконати такі вимоги технічно шляхом включення у партійні списки “технічних кандидаток”.

Окрім цього, дослідники ОПОРИ помітили, що при розгляді рішення про балотування, жінки досить часто відчували сумніви щодо своїх професійних навичок. Також вони хвилювалися про негативні наслідки для їхніх сімей та родин, які можуть спричинити рішення балотуватися. При цьому, основною причиною балотування на місцевих виборах жінки-кандидатки в основному називали своє особисте прагнення привнести позитивні зміни у свої громади.

В цілому, жінки-кандидатки вважали депутатську діяльність як продовження своєї громадської діяльності та називали своє рішення балотуватися зваженим, зважаючи на їхні знання та навички у своїх сферах. Також жінки-кандидатки вважали, що їхня робота на благо громади буде

приносити більше результатів у разі, якщо вони будуть обраними до місцевої ради.

У найбільшій кількості випадків жінки-кандидатки прагнули здійснювати вплив на рішення, які вони вважали важливими для власної громади. Це стосувалося зокрема питань освіти, соціальної сфери, питань сім'ї, культури, житлово-комунальної сфери тощо. Деякі жінки-кандидатки вважали, що обрання їх як місцевих депутаток допоможе здобути новий досвід, або здійснити давню мрію. Ті кандидатки, які займалися бізнесом, прагнули покращити умови для бізнесу шляхом впливу на економічне навантаження на бізнес.

Політичні партії пропонували балотуватися жінкам через те, що у них вже був наявний політичний досвід, певні здобутки та хороша репутація. Для таких жінок можливість бути обраними була доволі привабливою. З цього випливає те, що однією з причин мотивації балотуватися була підтримка та заохочення. Крім цього, роль зіграли особиста зацікавленість, попередній досвід та навички.

Також ОПОРА дослідила, чи вплинули гендерні стереотипи та розподіл обов'язків у сім'ях на рішення жінок балотуватися. Жінки респондентки відповідали, що проблем з узгодженням їхнього рішення з їхніми сім'ями не було. Проте в той самий час, більшість жінок, які стверджували, що приймали рішення самостійно, обговорювали його також з рідними, аби раціонально розподілити сімейні обов'язки [5].

96 відсотки респонденток серед жінок-кандидаток вказали на те, що умови доступу до місцевих виборів був однаковим як для жінок, так і для чоловіків. У той самий час, 96 відсотки жінок-кандидаток вказали на те, що бар'єри для політичної в Україні існують, проте вони не визнавали дію таких бар'єрів щодо себе.

Щодо проявів сексизму по відношенню до жінок-кандидаток, близько 90 відсотків респонденток стверджували, що вони з ним не зіштовхувались. Проте декілька опитаних зазначили, що відчували зневажливе, а подекуди й

недовірливе ставлення з боку колег та виборців. Близько 19 відсотків зіштовхнулися з чорним піаром та дискримінацією за віком, ейджизмом, у випадках, коли жінки кандаткам було до тридцяти років, або ж у випадках, коли їм було понад шістдесят. Кілька респондентів зазначили, що зіштовхувалися зі стереотипним сприйняття їх як потенційних політикинь з боку їхніх рідних. Кілька жінок-кандидаток навіть зазначили, що батьки хвилювалися через те, що у них було упереджене ставлення до жінок у політиці.

Щодо бар'єрів для жінок-кандидаток, які тим чи іншим чином обмежували доступ жінок до включення у списки кандидатів або ж їхнього обрання до місцевих рад, жінки називали фінансові, сімейні або ж особисті. Ще кілька респонденток бар'єром назвали низький рівень довіри до жіночого представництва у політиці. З цього випливає, що найпоширеніший бар'єр, у 50 відсотках випадків, був пов'язаний із сім'єю. Жінки, у яких були малі діти частіше зазначали, що вони зіштовхувалися з критичним відношенням до себе, або ж до їхньої політичної діяльності. Одна респондентка також зазначила, що однопартійці, колеги та сім'я підтримували її рішення балотуватися, проте на зустрічах з виборцями їй часто доводилося чути стереотипні фрази, що жінка не здатна займатися політикою, адже від природи є слабшою за чоловіків та основне завдання жінки це виховання дітей.

Також дослідники ОПОРИ простежили неспівпадіння щодо застосування гендерних квот. Лише 1,7 відсотки респонденток зізналися, що балотувалися лише для того, аби допомогти політичній партії закрити гендерну квоту. У той самий час, 41 відсоток жінок кандидаток відповіли, що їм відомо про залучення іншими партіями технічних кандидаток. При цьому жінки зазначали, що політичні партії не могли набрати необхідну кількість жінок, і тому по-дружньому просили допомогти закрити гендерну квоту. Та деякі жінки розглядали таке прохання як можливість та вважали, що у разі обрання, вони зможуть привнести позитивні зміни у власні громади. Цікаво

також те, що жінки, які зголосилися бути включеними у списки виключно для того, аби допомогти, не набрали необхідної кількості голосів [5].

Такий дисонанс може свідчити про те, що відсоток технічних жінок-кандидаток міг бути доволі високим.

З вищеописаного випливає те, що для того, аби бути обраною, жінка кандидатка повинна була докласти багато зусиль і заслужити своє місце у політиці. Зокрема вона повинна була відповідати численним критеріям, таким як вік, сімейний стан, наявність вагомих заслуг у громадському та професійному житті. Жінки-кандидатки повинні були довести як виборцям, так і власним колегам, що у них достатньо досвіду та навичок для того, щоб бути представленими у місцевому самоврядуванні та відповідати на потреби громади. Одна респондентка зазначила, що до жінок-кандидаток вдвічі, а подекуди і втричі більше вимог, ніж до кандидатів чоловічої статі і тому жінці набагато важче пробитися у велику політику [5].

Це зумовлено наявністю стереотипів, поділом на чоловічу та жіночу ролі у соціумі, характерами та сферами діяльності кандидаток, а також певними стилями поведінки окремих кандидаток. Деякі жінки зазначали, що у них чоловічий характер, що допомагає їм при веденні політичної діяльності. Щодо стилей поведінки, деякі жінки-кандидатки стверджували, що чоловіки колеги відносилися до них дуже добре, пригощали кавою та чаєм і загалом любили їх, і тому, на їхню думку, все було цілком рівноправно.

Одна респондентка розповіла, що проти її знайомої, яка балатувалася на посаду міського голови, суперники розгорнули цілу дискримінаційну кампанію. У соціальних мережах її називали кухаркою та царицею, підкреслюючи те, що вона не достойна бути обраною мером.

ОПОРА провела медіа та моніторинг соціальних мереж та виявила, що 19 відсотків медіазгадок були ціленаправленими проти певних жінок-кандидаток. Це були випадки застосування чорних технологій таких як джинса і чорний піар. Однак у більшості випадків такі медіазгадки стосувалися попередньої діяльності чи поведінки жінок-кандидаток.

Можна зробити висновок, що і досі спостерігаються негативні тенденції існування стійких гендерних стереотипів, бар'єрів для жінок-кандидаток та ворожого ставлення до них. Це залишається великою проблемою, яка вимагає проведення послідовної гендерно-чутливої політики з боку держави. Крім цього, необхідно, щоб політичні партії та громадські організації долучалися до розробки та впровадження дієвих механізмів подолання дискримінаційних проявів, гендерної нерівності та сприяння рівному доступу жінок до процесу прийняття рішень як на національному, так і на місцевому рівнях.

Запровадження обов'язкової гендерної квоти у Виборчий кодекс безумовно сприяло активнішому залученню жінок та включенню їхньої більшої кількості у списки політичними партіями. Потрібно також зазначити те, що кількість не завжди означає якість, тому траплялися випадки залучення технічних кандидаток. Проте позитивний вплив гендерних квот важко заперечити, хоча не всі були задоволеними таким нововведенням.

ОПОРА провела два етапи дослідження ставлення самих кандидаток та лідерів місцевих осередків партій до гендерних квот. У першому етапі, 100 відсотків опитаних назвали впровадження гендерних квот позитивною зміною. Та у другому етапі, 4 відсотки жінок-кандидаток зазначили, що гендерні квоти є негативною зміною пояснюючи це тим, що квоти лише сприяли проявам гендерної дискримінації. Крім цього, жінки, які негативно відносилися до впровадження гендерних квот зазначили, що квоти применшують їхню спроможність до професійного та вмотивованого політичного представництва.

“Той закон про вибори в частині гендерної квоти – це дискримінуючий закон, бо мене сприймають не як професіонала, а як жінку, якою треба закрити список. Тобто мене оцінюють не за професійними якостями, а через те, що я жінка. Будь-яка партія перед кампанією розраховує певну кількість людей, які будуть обрані, і відповідним чином формує список. Партія має за чинним законом «впихувати» двох жінок в п'ятірки в списку. Мова йде не про професійні якості, а про дійсно «технічних кандидаток». Це дуже неприємно,

коли так до тебе ставляться. Мені важко сказати, як треба написати закон, щоб до жінок ставилися на рівних” [5].

Та все ж більш ніж 95 відсотків опитаних жінок-кандидаток підтримали впровадження гендерних квот, а 5 відсотків навіть запропонували підвищити її до 50 відсотків. Деякі кандидатки зазначали, що якби не гендерні квоти, то їм би не вдалося потрапити до виборчого списку і до його певного номеру [5].

Негативним все ж залишився момент висування політичними партіями технічних кандидатів, адже для багатьох партій залучення такої кількості жінок для висування на місцевих виборах особливо у невеликих громадах було вимушеною мірою, тому що в іншому випадку їм би було відмовлено у реєстрації виборчих списків партій.

Також деякі політичні партії придумали, як навмисно обійти гендерні квоти в Україні. Згідно зі законодавством, гендерна квота є обов'язковою лише при висуненні кандидатів, тому за 18 днів до виборів кандидатки могли відмовитись від участі у виборах, нібито кажучи, що вони передумали. Після виборів деякі кандидатки відмовлялися від свого мандату на користь колег чоловіків.

Деякі партії спеціально шукали технічних кандидатів, щоб виконати свої гендерні квоти, публікуючи оголошення, в яких закликали людей, готових приєднатися до їхніх партійних списків, і після реєстрації відмовляються балотуватися. Спостерігачі ОПОРИ дізналися про ці випадки з приватних розмов з представниками партій, а також знаходили такі оголошення в Інтернеті та в газетах.

Наприклад, у Кременчуці Полтавської області партія «Європейська солідарність» зареєструвала своїх кандидатів місцеві вибори 25 жовтня 2020 року. Після реєстрації 13 осіб, у тому числі п'ять жінок, відмовились брати участь у виборах, тим самим порушивши гендерний баланс у списку. У відповідь територіальна виборча комісія скасувала цей список. Але партія, очолювана колишнім президентом Петром Порошенком, подала позов і

перемогла у суді. За спостереженнями міжнародних спостерігачів, в подібних справах українські суди часто стають на бік політичних партій.

Було також кілька випадків, коли місцева виборча комісія реєструвала список, який не дотримувався гендерної квоти, і ніхто не оскаржував це рішення. Крім того, були випадки, коли виборчі комісії висвітлювали недотримання гендерних квот у своїх кандидатських списках, а партії просили можливості виправити проблему.

За даними ОПОРИ, на останніх місцевих виборах 44% кандидатів були жінками - на 10% більше, ніж на попередніх місцевих виборах 2015 року.

Більшість кандидаток-жінок брали участь у списках “Радикальної партії Олега Ляшка”, “Батьківщини” та партії “Наш край” - 46% кандидатів від цих партій були жінками. Найменше - у націоналістичної партії “Свобода” та партії проросійського блогера Анатолія Шарія - 42%.

Віта Думанська, генеральна директорка громадського руху ЧЕСНО, проаналізувала, що третину депутатів Київради складають жінки. Це більше, ніж після місцевих виборів в Україні у 2015 році, коли було обрано 19% жінок. Подібна ситуація і в інших містах: жінок-депутаток більше порівняно з попередніми виборами, але менше, ніж на етапі балотування. Причиною, на думку Віти Думанської, може бути те, що партійні списки часто очолювали чоловіки, а жінки розміщувались в кінці списку [5].

Під час виборчої кампанії Юлія Єременко, яка балотувалась до Херсонської міської ради, потрапила на п'яте місце у списку Радикальної партії Олега Ляшка. Вона вважає, що якби не гендерна квота, їй би цього не вдалось. Однак партія не набрала достатньо голосів, щоб потрапити до міської ради, а Єременко не стала депутаткою. Загалом відсоток жінок, які потрапили до Херсонської міської ради, становить 25%. Єременко відзначає сексизм щодо кандидатів під час виборів. “Коли я розповідала виборцям про єдину жінку-кандидата на посаду мера Херсона, вони робили зауваження про її красу, а не про її компетентність. Коли ми разом з іншими кандидатами в

міську раду пішли агітувати, виборці сказали нам: “Ми проголосували б за вас на конкурсі краси” [5].

“Раніше стереотипи були більш помітними. Кандидатам постійно задавали питання про шлюб та дітей. Цього року вони зменшились” [5], - коментує Юлія Костенко, кандидатка у депутати від Полтавської міської ради. Після негативного досвіду в партії "Свобода" вона вирішила балотуватися до іншої партії - "Європейська солідарність" - і стала депутаткою. Шість осіб від партії потрапили до міської ради, і половина з них - жінки. Загалом відсоток жінок у Полтавській міській раді становить 30%, а в обласній раді - 23%.

Дотримання гендерної квоти призвело до збільшення кількості жінок у партійних виборчих списках. Наприклад, жінки складали в середньому 43 відсотки кандидатів у виборчі списки до обласних рад та до 24 міських рад міст-обласних центрів, Києва, Краматорська та Бахмута, тоді як на місцевих виборах 2015 року їх частка становила 30 відсотків до обласних рад та 32 відсотки - до міських.

Однак, хоча представництво жінок у виборчих списках становило 43 відсотки, це не призвело до однакового рівня представництва жінок серед обраних кандидатів.

Гендерна квота була найбільш корисною у громадах з найнижчим представництвом жінок, оскільки дала можливість жінкам бути обраними та мати доступ до прийняття рішень. Наприклад, у Житомирській та Тернопільській обласних радах, де жінки складали 9,5 відсотка, їх представництво зросло до 29,7 відсотка та 23,4 відсотка відповідно. В Ужгородській міській раді, де були представлені лише 8,3 відсотка жінок, їх частка зросла до 23,7 відсотка. В Івано-Франківській та Черкаській міських радах, де жінки складали 9,5 відсотка у кожній, представництво жінок зросло до 28,6 та 26,2 відсотка відповідно.

Ситуація не змінилася критично в радах, де представництво жінок було порівняно високим до місцевих виборів 2020 року. Наприклад, відсоток жінок у міській раді Дніпра зріс з 20,3% до 26,6%.

За результатами виборів, представництво жінок досягло 40 відсотків лише у Житомирській міській раді (40,5 відсотка) серед усіх обласних рад та міських рад у великих містах. Позитивний вплив гендерної квоти обмежував офіційний підхід, прийнятий політичними партіями.

Партії віддавали перевагу чоловікам при висуванні перших кандидатів та трьох найкращих кандидатів як в єдиному, так і в територіальному списках партійних округів, що призвело до меншої кількості обраних жінок. Кандидати, найімовірніше, будуть обрані до місцевих рад, коли вони будуть розміщені на цих конкретних посадах у списках партій.

Зокрема, згідно з аналізом 271 списку виборчих партій, зареєстрованих для виборів у всіх 22 обласних радах, політичні партії висунули жінок як "лідерів" єдиних списків лише у 45 випадках (16,6 відсотка). Подібна ситуація спостерігалась і щодо виборчих списків 24 міських рад міст-обласних центрів, Києва, Краматорська та Бахнута; партії висунули лише 63 жінки (16 відсотків) серед 393 "лідерів" єдиних списків.

Більш глибокий аналіз виборчих списків територіальних округів вибірки з десяти політичних партій, які подали свої виборчі списки до обласних рад та до вищезазначених міських рад - "Батьківщина", "Голос", "Доверяй Делама", "Європейська солідарність", "За майбутнє", "Самопоміч", "Опозиційна платформа - "За життя", "Опозиційний блок", "Свобода" та "Слуга народу" - продемонстрували, що хоча партії висунули 43 відсотки жінок у своїх списках загалом, серед трьох перших у списках кандидатів до обласних та міських рад у списках територіальних округів жінки склали відповідно 27 відсотків та 33 відсотки, тоді як лише 18 відсотків та 27 відсотків жінок були відповідно представлені серед перших кандидатів у списках територіальних округів.

Крім того, були зафіксовані випадки порушення політичними партіями гендерних квот: списки, подані партіями до ТВК, не відповідали гендерній квоті, головним чином, коли мова йшла про перших п'ять кандидатів у списку, де перевага віддавалася чоловікам. Деякі ТВК, незважаючи на зобов'язання

встановити відповідність списків вимогам Виборчого кодексу, ігнорували порушення та реєстрували такі виборчі списки.

Наприклад, список партії “За майбутнє” був зареєстрований для виборів до міської ради Бахмута, незважаючи на порушення гендерної квоти. Список політичної партії “Голос” був зареєстрований для виборів до Луцької міської ради, незважаючи на порушення. Список політичної партії “Сила і честь”, незважаючи на порушення, був зареєстрований для виборів до Камінь-Каширської районної ради у Волинській області. Три партії - “Наш край”, “Самопоміч” і “Радикальна партія Олега Ляшка” - висунули своїх кандидатів із порушеннями під час виборів до міської ради Барської ради Вінницької області.

Можливі причини цього включають недостатню участь жінок у прийнятті рішень під час висунування кандидатів та під час вирішення інших важливих внутрішньопартійних питань. За результатами моніторингу 2019 року жінки очолювали лише 19 відсотків обласних партійних організацій.

Непропорційне розміщення жінок та чоловіків у виборчих списках стало несприятливим фактором для жінок, які балотуються до місцевих рад, тоді як вони складають 54 відсотки населення України. Таке розміщення врешті-решт обмежить вплив жінок на прийняття важливих для громади рішень.

Однак навіть обмежене виконання квоти позитивно вплинуло на представництво жінок, оскільки дуже мало жінок були членами попередніх місцевих рад; зокрема, лише 15 відсотків жінок були представлені в обласних радах та 20 відсотків у міських радах.

Завдяки гендерній квоті партіям вдалося сформувати свої списки більш демократичним шляхом, висунувши членів партій жінок та лідерів громадських думок місцевих громад.

За попередніми даними моніторингу, до обласних рад Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Львівської, Полтавської, Сумської обрано 1172 (71,8 відсотка) чоловіків та 331 (28,2 відсотка) жінок. У міські ради

Бахмута, Вінниці, Дніпра, Житомира, Івано-Франківська, Києва, Львова, Луцька, Одеси, Полтави, Рівного, Сум, Тернополя обрано 824 (69,5 відсотка) чоловіків та 251 (30,5 відсотка) жінок.

Висновки до розділу.

Вивчення та аналіз жіночого представництва, а також ситуації щодо забезпечення гендерної рівності у політиці України, враховуючи при цьому міжнародні та вітчизняні акти і документи, окремі програми які регулюють право жінок на участь у політичному житті суспільства на рівні з чоловіками, а також емпіричні дослідження та статистичні матеріали щодо громадської думки про роль жінки у суспільстві та рівня участі жінок у політичному житті суспільства, а також визначення кола проблем та перешкод на шляху становлення гендерної рівності у політиці, дозволяють зробити висновок, що все-таки внаслідок проведення реформ та переходу до демократичних цінностей, поступово відбуваються зміни підходів до політичного представництва в українській політичній культурі.

Активніша залученість жінок у соціальне та політичне життя сприяє кардинальній зміні гендерних норм. Дослідження демонструють, що гендерна рівність, в тому числі і у політиці важлива для більшості громадян України. А участь жінок у Революції Гідності підтвердило той факт, що жінки нічим не поступаються чоловікам у лідерських якостях, і здатні очолювати важливі для суспільства ініціативи навіть у кризові моменти.

Водночас соціально-політичні процеси, що відбувалися в Україні в останні роки, та системні зміни до виборчого законодавства призвели до значного збільшення участі жінок у політичному житті. Про це свідчить зміна у кількісному складі українського парламенту.

Ще одним позитивним моментом є прийняття нової редакції Виборчого кодексу, що вводить інструменти для забезпечення гендерного балансу на всіх виборах. Адже створення сприятливих умов, прозорого доступу до політики, та створення передумов для паритету жінок у парламенті та місцевому самоврядуванні є одним з важливих завдань держави.

Варто зазначити, що крім законодавчих змін, необхідно вжити додаткових заходів для підвищення рівного представництва у політиці. Перш за все, освіта виборців - підвищення готовності голосувати за жінок-кандидатів.

Позитивно, Виборчий кодекс запровадив обов'язкову гендерну квоту, вимагаючи, щоб кожна стаття була представлена принаймні 40 відсотками кандидатів у партійних списках до місцевих рад громад 10 000 і більше виборців (з двома кандидатами кожної статі в кожній групі з 5 кандидатів у списку), і 30 відсотків у громадах, де менше 10 000 виборців. Ця обов'язкова гендерна квота являла собою значний крок на шляху до кращого представництва жінок у місцевій політиці.

Під час місцевих виборів 2020 року 44,82 відсотка кандидатів, зареєстрованих у виборчих списках до місцевих рад, були жінками. Однак національні та міжнародні спостерігачі за місцевими виборами зазначили, що низка партійних списків не відповідали гендерним вимогам і були зареєстровані. Більше того, Виборчий кодекс не визначає, чи має бути виконана вимога про гендерну квоту після завершення процесу реєстрації кандидатів або після процесу висування.

Жінки-кандидатки поділилися занепокоєнням щодо включення жінок як так званих "технічних кандидатів" до партійних списків, причому жінки або знімали свої кандидатури після завершення процесу реєстрації, або навмисно надавали недостатньо документації, щоб бути відхиленими територіальними виборчими комісіями. Також відомі деякі випадки, коли політичні партії включали у свої списки жінок без їх відома чи згоди, щоб виконати вимоги дотримання гендерної квоти.

Виборчий кодекс повинен бути змінений з метою уточнення вимог до гендерної квоти, щоб забезпечити дотримання гендерної квоти після завершення процесу реєстрації кандидатів (а не лише після фази висування).

Частка жінок у місцевих радах зросла до 35,9 відсотка, що є значним збільшенням. Жінки залишались в основному недостатньо представленими у

виборах мерів, що становило 16,42 відсотка кандидатів та 16,8 відсотка новообраних мерів. Жодної жінки не обрали мером великого міста України.

Враховуючи, що гендерна вимога є обов'язковою, слід запровадити нововведення, щоб у випадках, коли кандидат або кандидатка відмовляється, його або її замінював кандидат або кандидатка тієї самої статі.

ВИСНОВКИ

Важливою умовою для об'єктивного політичного представництва у XXI столітті є врахування гендерного фактора. Посиленню управлінської спроможності сприяють застосування найкращих світових практик та боротьба зі суспільними стереотипами.

Крім цього, розширенню можливостей для управлінської діяльності сприяють застосування інноваційних практик та потенціалу, и найголовніше - подолання суспільних стереотипів. Будь-який вибір стратегії для посилення політичного представництва жінок повинен починатися з аналізу того, чому жінки недостатньо представлені, а чоловіки - навпаки.

Право жінок на участь та представництво у всіх сферах життя є життєво важливим для повного усвідомлення їх ролі як агента та бенефіціара розвитку. Жінки складають половину населення світу, і все ж вони недостатньо представлені у політиці. Жінки, що займають ключові посади в управлінні, часто демонструють, що вони настільки ж здібні та ефективні, як і їх колеги-чоловіки, виконуючи керівні функції та приймаючи рішення. Хоча чоловіки можуть брати участь і розробляти закони та програми, що реагують на гендерні аспекти, вони не завжди можуть і не представляють повною мірою інтереси жінок з урахуванням їх диференційованих потреб, проблем, соціалізації та досвіду. Сприяння представництву жінок у виборних органах дозволяє їм робити свій внесок у розвиток та побудову нації, а також забезпечити, щоб управління вело до рівного доступу до ресурсів та до результатів розвитку як для жінок, так і для чоловіків, дівчат та хлопців.

Повільне зростання представництва жінок у політиці пов'язане з пануючими патріархальними нормами, цінностями та гендерними стереотипами. Часто говорять, що політика - це більше сфера чоловіків, ніж жінок. Гендерні стереотипи, які розглядають жінок як слабких, емоційних та нерішучих - якості, небажані при переговорах та прийнятті рішень, - відлякують виборців від голосування за кандидаток-жінок. У той же час

“побутовий тягар”, який зазнає більшість жінок, коли вони несуть більшу частину відповідальності за виконання домашніх обов’язків, та займаються політичною, економічною та соціальною діяльністю, відштовхує самих жінок від участі у виборах на державні посади.

З огляду на те, що зростання кількості жінок у політиці відбувається доволі повільно, необхідно застосовувати ефективні методи досягнення гендерного балансу у політичних інститутах. Однією з найпопулярніших та широко використовуваних стратегій є прийняття системи гендерних квот як тимчасового спеціального заходу для досягнення гендерного балансу в державних установах. Починаючи з 1990-х років, багато країн визнавали та затверджували гендерні квоти як найефективніший механізм збільшення політичного представництва жінок. Певні типи систем квотування, як правило, пов’язані з певними регіонами. Наприклад, закріплені місця - це найпоширеніша система гендерних квот, що застосовується в Південній Азії та в арабському регіоні, де цей тип системи квот був прийнятий для інших недостатньо представлених груп. Конституційні або законодавчо встановлені квоти, запроваджені для "стартового" представництва жінок, дали швидкі результати в країнах з історично низьким рівнем представництва жінок. “М’які квоти” - найпоширеніший тип квот, прийнятий в ліберальних демократіях, таких як США, Австралія та Нова Зеландія, де політичні партії схильні дотримуватися ідеї, що гендерний паритет буде відбуватися поступово з часом без необхідності встановлення правил.

Відтак, застосування гендерних квот виправляє попередній гендерний дисбаланс у різних сферах та на різних рівнях, у тому числі в політичних установах, на посадах, що приймають рішення в суспільному, політичному та економічному житті.

Завдяки відносній ефективності, надія на різке збільшення представництва жінок за допомогою впровадження системи квот залишається досить сильною. У той же час квоти викликають серйозні питання, а в деяких випадках і серйозні суперечки. Важливо зазначити, що існує багато різних

типів систем квотування, і що система квот, яка не відповідає виборчій системі в країні, може бути неефективною.

Гендерні квоти отримали підтримку міжнародних організацій, і довели свою ефективність у "швидкому відстеженні" політичного представництва жінок. Вони продовжують бути суперечливими в ліберальних демократіях, де критики протистоять їм на підставі того, що вони дискримінують чоловіків та підривають відбір кандидатів або парламентаріїв на основі заслуг.

Протягом останніх років Україна проходить доволі складний та напружений період реформ та трансформації державно-суспільних відносин, суттєво змінюються підходи до власності, набувають змін самі форми влади. Ці реформи та трансформації впливають на менталітет українського суспільства та змінюють відношення до традиційних цінностей. Жінки становлять 53 відсотки населення України і різноманітні дослідження громадської думки, неодноразово демонстрували, що громадяни підтримують кращий баланс між чоловіками та жінками в політиці.

Соціально-політичні процеси, що відбувалися в Україні в останні роки, та системні зміни до виборчого законодавства призвели до значного збільшення участі жінок у політичному житті. Сьогодні в кількісному вираженні у парламенті спостерігається покращення у жіночому представництві, яке на даний момент є найкращим показником за часи незалежності України.

Ще одним позитивним моментом є прийняття у новій редакції Виборчого кодексу, що вводить інструменти для забезпечення гендерного балансу на всіх виборах. Під час місцевих виборів 2020 року 44,82 відсотка кандидатів, зареєстрованих у виборчих списках до місцевих рад, були жінками. Однак національні та міжнародні спостерігачі за місцевими виборами зазначили, що низка партійних списків не відповідали гендерним вимогам і були зареєстровані. Більше того, Виборчий кодекс не визначає, чи має бути виконана вимога про гендерну квоту після завершення процесу реєстрації кандидатів або після процесу висування.

Жінки-кандидатки поділилися занепокоєнням щодо включення жінок як так званих "технічних кандидатів" до партійних списків, причому жінки або знімали свої кандидатури після завершення процесу реєстрації, або навмисно надавали недостатньо документації, щоб бути відхиленими територіальними виборчими комісіями. Також відомі деякі випадки, коли політичні партії включали у свої списки жінок без їх відома чи згоди, щоб виконати вимоги дотримання гендерної квоти.

Виборчий кодекс повинен бути змінений з метою уточнення вимог до гендерної квоти, щоб забезпечити дотримання гендерної квоти після завершення процесу реєстрації кандидатів (а не лише після фази висування).

Водночас, місцеві вибори 2020 року засвідчили, що жінки активно беруть участь у політиці - більше третини з них були обрані до рад різних рівнів. І в основному це було пов'язано із встановленою законом 40-відсотковою обов'язковою квотою на висування кандидатів та складанням списків політичних партій. Більше того, активні жінки, які були обрані до місцевих рад на виборах 2015 року, у 2020 році відповідали за партійні осередки, які складали партійні списки, тим самим заохочуючи жінок йти в політику своїм власним прикладом. Держава може також мотивувати політичні партії забезпечувати гендерний баланс під час виборів, надаючи додаткову фінансову підтримку тим партіям, які здобули місця в парламенті та виконали гендерну квоту - і справді така практика існує в Україні. Політичні партії, які досягли гендерної квоти, отримують додаткові кошти з бюджету для фінансування своєї статутної діяльності, і тому рекомендується залучати жінок.

Окрім законодавчо встановлених квот, партії також можуть ввести додаткові внутрішньопартійні квоти при складанні виборчих списків або обрання партійних чиновників. Такі квоти допомагають підтримати лідерство жінок у цих партіях.

Враховуючи, що гендерна вимога є обов'язковою, слід запровадити вимогу, щоб у випадках, коли кандидат або кандидатка відмовляється, його або її замінював кандидат або кандидатка тієї самої статі.

Правозахисні організації, а також частина кандидатів та політичних партій позитивно ставляться до запровадження обов'язкових гендерних квот у виборчому процесі. Та інша частина скаржилася про складність пошуку жінок для висування їх кандидатами за пропорційною системою. Найбільше з такою проблемою зіштовхувалися партії у сільській місцевості та в маленьких містах. Крім цього, Забезпечення дотримання 40-відсоткової гендерної квоти було непослідовним. Виборчі гендерні квоти призвели до швидкого збільшення представництва жінок у деяких випадках, але до менш успішних результатів в інших. Для того, щоб система квот була ефективною, вона повинна бути сумісною з існуючою виборчою системою, і що норми квот повинні бути доповнені правилами щодо порядку чинів, а також ефективними правовими санкціями.

Квотування є одним із багатьох заходів щодо збільшення політичного представництва жінок. Проте крім законодавчих змін, необхідно вжити додаткових заходів для підвищення рівного представництва у політиці. Перш за все, освіта виборців - підвищення готовності голосувати за жінок-кандидатів.

Позитивний вплив гендерних квот на місцевих виборах 25 жовтня 2020 року є очевидним. Проте хоча квоти є тимчасовим спеціальним заходом для "швидкого" просування жінок до парламенту, загально визнаним є те, що, як правило, необхідні довгострокові стратегії для вирішення культурних, соціальних та економічних бар'єрів, які заважають жінкам висувати чи бути обраними до органів державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Беннетт С. Виборча система Австралії / С. Беннетт, Р. Лунді. – Канберра, 2013. – 354 с.
2. Ван-Онселен Р. Ліберали та влада: дорога попереду / Р. Ван-Онселен. – Мельбурн: Мельнбурська університетська преса, 2008. – 537 с.
3. Верховна Рада України. Виборчий Кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.
4. Гошовська В. А. Соціальна реальність у контексті розбудови демократичного суспільства / В. А. Гошовська. – Київ: НАДУ, 2008. – 292с.
5. Громадська мережа ОПОРА. Гендерний баланс у місцевих радах [Електронний ресурс] / Громадська мережа ОПОРА. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.oporaua.org/news/vybory/partii/19941-gendernii-balans-u-mistsevikh-radakh>.
6. Далеруп Д. Збільшення політичного представництва жінок: нові тенденції в гендерних квотах / Д. Далеруп. – Стокгольм: IDEA, 2015. – 378 с.
7. Далеруп Д. Квоти як "швидкий шлях" до рівного представництва жінок " / Д. Далеруп., 2013. – 379 с.
8. Далеруп Д. Про квоти [Електронний ресурс] / Д. Далеруп // Глобальна база даних квот для жінок. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>.
9. Державна Служба Статистики України. Розподіл постійного населення України за статтю та віком [Електронний ресурс] / Державна Служба Статистики України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_rpnu2019.pdf.

10. Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" [Електронний ресурс]. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>.
11. Закон України Про місцеві вибори [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19#Text>.
12. Зміни до Конституції Самоа [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.parliament.gov.ws/images/Constitution_Amendment_Act_2013_-_Eng.pdf.
13. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 544 с.
14. Кириленко О. Жіноче політичне лідерство як об'єкт соціологічного аналізу [Електронний ресурс] / Олеся Кириленко. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9928/Kyrylenko_Zh_inoche_politychne_liderstvo.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
15. Київський Міжнародний Інститут Соціології. Від Майдану-Табору До Майдану-Січі: Що Змінилося? [Електронний ресурс] / Київський Міжнародний Інститут Соціології. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=226&page=2>.
16. Конституція України [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
17. Кресіна І. Реформування виборчої системи України: гендерні аспекти [Електронний ресурс] / І. Кресіна, О. Ярош. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2007_2/visnik_st_19.pdf.
18. Крук М. Гендерні квоти та моделі політичного громадянства / М. Крук, Д. Ловендуський. – Лондлн: Британський журнал політичних наук, 2013. – 793 с.

19. Кузнєцова С. В. Механізм формування політичного лідерства в Україні / С. В. Кузнєцова // Нова політика. – 2001. – № 2. – С. 60–62.
20. Ла Страда. Насильство щодо жінок у політиці [Електронний ресурс] / Ла Страда. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wfd.org/2018/08/06/violence-against-women-in-politics-case-study-ukraine/>.
21. Лі-Джу Ч. Чи впливають гендерні квоти на представництво жінок та політику / Чен Лі-Джу., 2010. – 246 с.
22. Марценюк Т. Гендерні квоти: міжнародний досвід запровадження та українські реалії [Електронний ресурс] / Тамара Марценюк // Гендер в деталях. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/mizhnarodniy-dosvid-zaprovadzhennya-gendernih-kvot-ta-ukrainski-realii-134924.html>.
23. Міжнародна місія спостереження ENEMO за Місцевими виборами в Україні 2020. Підсумковий звіт [Електронний ресурс] / Міжнародна місія спостереження ENEMO за Місцевими виборами в Україні 2020. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://enemo.eu/uploads/file-manager/ENEMOFinalReportUKR.pdf>.
24. Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам. Ірландія [Електронний ресурс] / Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?id=102>.
25. Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам. Глобальна база даних квот [Електронний ресурс] / Міжнародним інститутом демократії та сприяння виборам. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>.
26. Міжпарламентський союз. Програма заходів для гендерно-чутливих парламентів [Електронний ресурс] / Міжпарламентський союз. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://archive.ipu.org/pdf/publications/action-gender-e.pdf>.

- 27.Міністерство соціальної політики України. Доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України, Фонд народонаселення ООН. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/CEDAW%20report%20ukr.pdf>.
- 28.Норріс П. Гендерна рівність на виборних посадах в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні: шість заходів для розширення можливостей жінок / П. Норріс. – Тайланд: Програма Розвитку ООН, 2014. – 175 с.
- 29.Організація Об'єднаних Націй. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [Електронний ресурс] / Організація Об'єднаних Націй // Верховна Рада України. – 1979. – Режим доступу до ресурсу: https://web.archive.org/web/20180613160801/http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_207?test=hi.Mfxp5Gk5lgyRsZiQnsqlyHI4PYs80msh8Ie6.
- 30.Офіс Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Національне опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні [Електронний ресурс] / Офіс Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-presentation-2018/29.22.2018Klmpush/%20опитування%20з%20питань%20рівності%20між%20чоловіками%20та%20жінками%20в%20Україні%20липень%202018.pdf>.
- 31.Пахарев А. Д. Політичне лідерство: історико-політологічний контекст і сучасне становище : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук / Пахарев А. Д. – Київ, 2003. – 32 с.
- 32.Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року ООН [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

- <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>.
33. Сан-Баш С. Міжнародна політика та застосування квот для жінок у законодавчих органах / С. Сан-Баш. – Нью-Йорк: Міжнародна Організація, 2020.
34. Скільки жінок серед народних депутатів, міністрів, мерів та голів сільських рад [Електронний ресурс] // Слово і Діло. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/03/08/infografika/polityka/skilky-zhinok-sered-nardepiv-ministriv-meriv-ta-holiv-silrad>.
35. Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія / Віталій Татенко. – К. : Міленіум, 2017. – 184 с.
36. Траверсе О. Політичне лідерство як universon / Олег Траверсе. // Політичний менеджмент. – 2011. – №2. – С. 85–93.
37. Фонд Народонаселення ООН. Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок [Електронний ресурс] / Фонд Народонаселення ООН // 2018 – Режим доступу до ресурсу: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Сучасне%20розуміння%20маскулінності_Звіт%20дослідження.pdf.
38. Чи можлива гендерна рівність в Україні? Уроки останніх місцевих виборів [Електронний ресурс] // Критика. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://krytyka.com/en/articles/gender-equality-possible-ukraine-lessons-last-municipal-elections>.
39. Anderson M. J. Peace Accords and the Adoption of Electoral Quotas for Women in the Developing World, 1990-2006 [Електронний ресурс] / Anderson. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://cel.webofknowledge.com/InboundService.do?customersID=atyponcel&smartRedirect=yes&mode=FullRecord&IsProductCode=Yes&product=CEL&Init=Yes&Func=Frame&action=retrieve&SrcApp=literatum&SrcAuth>

- =atyponcel&SID=C67ujOzKFfuEmxeiYu2&UT=WOS%3A00033292650003.
40. Average stock price of gender diverse corporate boards outperform those with no women [Электронный ресурс] // Thomson Reuters Corporation,. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/quota-working_paper_en.pdf.
41. Ballington J. Expert Opinion: Strategies Used by Political Parties to Promote Women in Politics. / Ballington., 2020
42. Bush S. S. International Politics and the Spread of Quotas for Women in Legislatures [Электронный ресурс] / Bush. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://cel.webofknowledge.com/InboundService.do?customersID=atyponcel&smartRedirect=yes&mode=FullRecord&IsProductCode=Yes&product=C EL&Init=Yes&Func=Frame&action=retrieve&SrcApp=literatum&SrcAuth=atyponcel&SID=D1bMCTgJHOUWBw6Phln&UT=WOS%3A000287678800004>.
43. Council of Europe. Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to Member States on preventing and combating sexism [Электронный ресурс] / Council of Europe – Режим доступа до ресурсу: <https://rm.coe.int/168093b26a>.
44. Dahlerup D. Women, Quotas, and Politics / Drude Dahlerup. – New York, 2006. – (Routledge).
45. Dahlerup D. ‘Using quotas to increase women’s political representation [Электронный ресурс] / Dahlerup. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: http://mlkrook.org/pdf/krook_obrien_10.pdf.
46. Dulfo E. Women as policy makers: Evidence from a randomized policy experiment in India / R. Chattopadhyay, E. Duflo., 2004. – 1409 с. – (Econometrica). – (72; вип. 5).
47. Equal participation of women and men in decision-making processes, with particular emphasis on political participation and leadership [Электронный

- ресурс] // United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA) Division for the Advancement of Women (DAW). – 2005. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/eql-men/>.
48. European Parliament. Women in politics: A global perspective [Электронный ресурс] / European Parliament. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635543/EPRS_BRI\(2019\)635543_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635543/EPRS_BRI(2019)635543_EN.pdf).
49. Gender equality in elected office in Asia Pacific: six actions to expand women's empowerment [Электронный ресурс] // United Nations Development Programme, Asia-Pacific Regional Centre, Bangkok. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.undp.mn/publications/DG-2012-GenderEquality.pdf>.
50. Gender quota legislation passes all stages of Oireachtas [Электронный ресурс]. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.thejournal.ie/gender-quota-bill-approved-dail-seanad-527824-Jul2012/>.
51. Gender Quotas [Электронный ресурс] // European Institute for gender Equality – Режим доступа до ресурсу: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1203>.
52. IFES. Online Violence Against Women in Politics in Ukraine [Электронный ресурс] / IFES. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ifes.org/publications/online-violence-against-women-politics-ukraine-ifes-assessment>.
53. Increased women's political participation still dependent on quotas, 2012 elections show [Электронный ресурс] // Inter-Parliamentary Union. – 2012. – Режим доступа до ресурсу: <http://archive.ipu.org/press-e/pressrelease20130305.htm>.
54. International IDEA. Gender quota database [Электронный ресурс] / International IDEA, Stockholm University. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/quotas>.

55. Johnsson A. Gender-sensitive parliaments: a global review of good practice, [Электронный ресурс] / Johnsson. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.ipu.org/pdf/publications/gsp11-e.pdf>.
56. Jones M. P. Gender Quotas, Electoral Laws, and the Election of Women Evidence From the Latin American Vanguard [Электронный ресурс] / Jones. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <http://cel.webofknowledge.com/InboundService.do?customersID=atyponcel&smartRedirect=yes&mode=FullRecord&IsProductCode=Yes&product=C EL&Init=Yes&Func=Frame&action=retrieve&SrcApp=literatum&SrcAuth=atyponcel&SID=F6B347yUphcqPkkvc1B&UT=WOS%3A00026123830003>.
57. Kamala Harris's historic victory speech in full: 'You chose truth' [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.youtube.com/watch?v=MXnePLTILY4>.
58. Krook M. L. Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide / Mona Lena Krook. – New York, 2009. – (Oxford University Press).
59. Krook M. Western Europe, North America, Australia and New Zealand: gender quotas in the context of citizenship models / M. Krook, J. Lovenduski, J. Squires., 2018. – 465 с.
60. Larserud S. Designing for equality: best-fit, medium-fit and non-favourable combinations of electoral systems and gender quotas [Электронный ресурс] / S. Larserud, R. Taphorn // IDEA. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/25221/1/Designing%20for%20Equality.pdf?1>.
61. Norris P. The impact of electoral reform on women's representation / Norris., 2020.
62. Paxton P. Growth in women's political representation: A longitudinal exploration of democracy, electoral system and gender quotas [Электронный ресурс] / Paxton // 2018 – Режим доступа до ресурсу:

- <http://cel.webofknowledge.com/InboundService.do?customersID=atyponcel&smartRedirect=yes&mode=FullRecord&IsProductCode=Yes&product=C EL&Init=Yes&Func=Frame&action=retrieve&SrcApp=literatum&SrcAuth=atyponcel&SID=F66rSD66KPwxG76ynl&UT=WOS%3A000272192800002>.
63. Ridgeway C. L. Interaction and the Conservation of Gender Inequality: Considering Employment / C. Ridgeway., 1997. – (American Sociological Review). P. 218-235.
64. Schwindt-Bayer L. Making Quotas Work: The Effect of Gender Quota Laws On the Election of Women [Электронный ресурс] / chwindt-Bayer. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <http://cel.webofknowledge.com/InboundService.do?customersID=atyponcel&smartRedirect=yes&mode=FullRecord&IsProductCode=Yes&product=C EL&Init=Yes&Func=Frame&action=retrieve&SrcApp=literatum&SrcAuth=atyponcel&SID=C65Ur7QBBbDV9PsqAae&UT=WOS%3A000264419600002>.
65. Tonga and Vanuatu: Report of the Australian Parliamentary Delegation [Электронный ресурс]. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.quotaproject.org/uid/countryview.cfm?id=102>.
66. Tripp A. The global impact of quotas - On the fast track to increased female legislative representation [Электронный ресурс] / Tripp – Режим доступа до ресурсу: <http://cel.webofknowledge.com/InboundService.do?customersID=atyponcel&smartRedirect=yes&mode=FullRecord&IsProductCode=Yes&product=C EL&Init=Yes&Func=Frame&action=retrieve&SrcApp=literatum&SrcAuth=atyponcel&SID=F1v35Wd6tN2IUDUalQm&UT=WOS%3A000253039400004>.
67. UNDP. Women can talk politics too, [Электронный ресурс] / UNDP. – 2019. – Режим доступа до ресурсу:

<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/en/home/blog/2019/women-can-talk-politics-too.html>.

68. US Merit Systems Protection Board [Електронний ресурс] // Website – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mspb.gov/meritsystemsprinciples.htm>.
69. Women in parliament: beyond numbers, [Електронний ресурс] // IDEA – Режим доступу до ресурсу: <https://www.idea.int/publications/wip2/>.
70. Yuong L. Chapter on Campaign Finance and Women's Representation in Canada and US in Funding of Political Parties and Election Campaigns in the Americas / Yuong., 2010.
71. Zetterberg P. The downside of gender quotas? Institutional constraints on women in Mexican state legislatures / Zetterberg., 2008. – 455 с.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

Гендерні квоти: аргументи за та проти

Проти	За
<p>Квотування суперечить принципу заслуг, оскільки вони надають перевагу жінкам перед чоловіками.</p> <p>Квоти є недемократичними, оскільки виборці повинні мати можливість вирішувати, кого обирати.</p> <p>Квоти передбачають, що політиків обирають за статтю, а не через їх досвід, а жінки, обрані для заповнення квот, можуть не розглядатися як однаково компетентні.</p> <p>Більш кваліфіковані кандидати можуть бути виключені для заповнення квоти.</p> <p>Введення квот створює значні конфлікти всередині партійної організації.</p> <p>Квотування порушує принципи ліберальної демократії.</p> <p>Квотування може призвести до менш компетентного законодавчого органу.</p> <p>Квоти дають помилкове уявлення про те, що лише жінки можуть представляти жінок, тоді як чоловіки можуть представляти як чоловіків, так і жінок; це буде працювати проти жінок у отриманні представництва на основі політичних ідей, які вони представляють, а не на основі їх статі.</p> <p>Квоти можуть виступати як верхня стеля для участі жінок.</p> <p>Жінок можуть стигматизувати як "жінок,</p>	<p>Виборчі квоти виявились найефективнішим способом досягнення кращого гендерного балансу.</p> <p>Квоти дають виборцям шанс обирати жінок і чоловіків.</p> <p>Жінки мають право як громадянки на рівне представництво.</p> <p>Життєвий досвід жінок настільки ж вагомий, як і життєвий досвід чоловіків у політиці та парламентах.</p> <p>Жінки, які мають таку ж кваліфікацію, як і чоловіки, іноді недооцінюються в політичній системі чи культурі, де переважають чоловіки.</p> <p>Квоти для жінок не дискримінують, а навпаки, компенсують бар'єри, які заважають жінкам досягти рівного представництва в парламенті.</p> <p>Квотування може сприяти процесу демократизації, роблячи процес висунення більш прозорим.</p> <p>Якщо жінки успішно працюють, виборці, швидше за все, будуть охочіші обирати жінок-кандидатів на майбутніх виборах, навіть за відсутності квот.</p> <p>“Критична маса” або збільшення представництва прискорять ймовірність того, що інші жінки висунуть свої кандидатури та переможуть, надаючи взірці для наслідування.</p>

<p>що квотують".</p> <p>Законодавчі квоти змушують жінок змагатися проти жінок, а не проводити спільні кампанії для досягнення більшого впливу.</p>	<p>Квоти "швидкого" рівного представництва жінок.</p> <p>Більше жінок у парламенті приносять користь суспільству, використовуючи широкий спектр талантів та ресурсів та посилюючи демократичну участь.</p>
---	--

Додаток № 2

Гендерне представництво у Верховній Раді України:

Скликання	Кількість депутатів	Чоловіків	Жінок	% жінок
I (1990–1994)	476	463	13	2,7
II (1994–1998)	436	417	19	4,4
III (1998–2002)	477	439	38	8
IV (2002–2006)	509	481	28	5,5
V (2006–2007)	483	441	42	8,7
VI (2007–2012)	541	499	42	7,8
VII (2012–2014)	478	432	46	9,6
VIII (2014)	423	373	50	11,8
IX (2019)	423	336	87	20,6

Додаток № 3

Порівняльна таблиця результатів місцевих виборів до місцевих рад 2015 та 2020 року в Україні

Місцеві ради попереднього скликання		Місцеві ради нового скликання	
Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки
Бахмут			
29,6%	70,4%	39,5%	60,5%
Вінниця			
16,7%	83,3%	33,3%	66,7%
Дніпро			
20,3%	79,7%	26,6%	73,4%
Житомир			
19%	81%	40,5%	59,5%
Івано-Франківськ			
9,5%	90,5%	28,6%	71,4%
Київ			
19,2%	80,8%	31,7%	68,3%
Львів			
26,6%	73,4%	26,8%	73,2%
Луцьк			
21,4%	78,6%	33,3%	66,7%

Одеса			
25%	75%	29,7%	70,3%
Полтава			
14,3%	86,7%	31%	69%
Рівне			
21,4%	79,6%	33,3%	67,7%
Суми			
19%	81%	26,2%	73,8%
Тернопіль			
19%	81%	33,3%	67,7%
Ужгород			
8,3%	92,7%	23,7%	76,3%
Херсон			
22,6%	78,4%	25,9%	75,1%
Черкаси			
9,5%	91,5%	26,2%	73,8%